

כאיכתי קרין ימי... כחן הניע סוף חולל כחולת... כולל סולל כחולת כולל (וי.ג.)... כחן הניע סוף חולל כחולת... כולל סולל כחולת כולל (וי.ג.)... כחן הניע סוף חולל כחולת... כולל סולל כחולת כולל (וי.ג.)...

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

גליון מספר 359

לענין הר"ר צבי בדר"ר מרדכי רעישו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

מסכת עבודה זרה דף יא – דף יז

בס"ד, טו' אלול התש"ע.

דף יא ע"א

א) גמ', משכניהו בקראי אגיוור וכו'. הקשה בעיון יעקב, הא קיימא לן ביבמות (מז:): דדוחין את הגר מלקבלו. ותירץ, דהיינו דוקא בני ישראל, דקשה להו כספחת, מה שאין כן גר את חבירו אין צריך לדחות. ועוד פירש, דמשום פיקוח נפש ידידה הותר לו.

ב) גמ', אנח ידיה עלה. כתב הרמ"א (יו"ד רפה, ב) בשם מהרי"ל, דכשאדם יוצא מן הבית, יניח ידו על המזוזה. וציון בביאור הגר"א (ס"ק ה), לסוגיין, דמהכא ילפינן דהנחת היד משמרת, כדחוינן באונקלוס דהניח ידו על המזוזה כשיצא מן הבית, וניצל. ובברכי יוסף (ד"ה יניח) הוסיף בשם האר"י, שיניח אצבע הנקרא אמה, על שם שדי וינשקנה, ויתפלל להקדוש ברוך הוא שישמרנו בשם שדי. וכתב עוד בדרכי משה בשם מהרי"ל, כשיוצא לדרך חוץ לעיר, יאמר בשמך טל אטלה, ופירשו, בשמך ועורתך אסוכך בסכך. ובשו"ת הגרע"א (סימן נח), כתב, דאם אין המזוזה מכוסה יוריד מלבושו על ידו, ויגע בה, דאין נכון ליגע בה בידו ערום, כמו שכתבו התוס' שבת (יד). ד"ה האוחז, דאסור ליגע בידו בכל כתבי הקודש. וכן כתב הרמ"א (קמו, א), דטוב להחמיר כן בכל כתבי הקודש, והוא הדין במזוזה, ומה שאין נוהרין כן בתפלין, משום דמצוותן בכך, ואי אפשר בענין אחר, אמנם אם נטל ידיו, שרי ליגע בידו.

ג) גמ', אמאי קא מוחיכת. הקשה הבן יהודע, כיון דמלכם צוה אותם אל תדברו עמו איך עברו על גזרת מלכם ודברו עמו. וביאר, דבעת ששחק הראה להם סימן בשחוק שהוא משחק עליהם, על אשר שינו ועברו על מצות הקיסר ולא הרגישו בכך, ומאחר שהם ידעו שלא שינו ולא עברו על מצות מלכם, לא יכלו להתאפק ואמרו לו אמאי קא מוחיכת, דהיינו, מה ראית בנו שעשינו דבר נגד מצות המלך שאתה מצחק עלינו.

ד) גמ', עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ וכו'. במנחות (לב). גרסינן, עבדיו יושבים בפנים והוא משמרן מבחוץ. וכתב העיון יעקב (שם), שהוא ביטוי תוספת הנהגת ענוה, שעבדיו יושבין והוא עומד עליהם לשמרן, כדכתיב גבי אברהם "והוא יושב" והקדוש ברוך הוא "עומד" וכדאיתא במדרש "וענותך תרביני". ופירש, דהיינו משום דכל העולם שלו, ויכול למחול על כבודו, וכדאיתא בקידושין (לב). עיין (שם). ולפי זה ביאר את פתיחת המזמור (תהילים קכא, ב), "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ", דמשום שעושה שמים וארץ והכל שלו ויכול למחול על כבודו, "ה' שומרך וכו' ה' ישמור צאתך וגו'".

ה) גמ', והוא משמרם מבחוץ. וכן איתא במנחות (לג:), אמר רבא, מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, מאי טעמא, רבנן אמרי וכו', ר' חנינא מסורא אמר כי היכי דתינטריה. וכן כתב הטור (יו"ד רפה, ב), גדולה מזה שהבית נשמר על ידה כמו שדרשו בפסוק ה' שומרך וכו' מלך ב"ו מבפנים ועבדיו שומרין אותו מבחוץ ואתם יושבין על מטתכם וכו' וע"כ נתינתה בטפח החיצון שיהא כל הבית לפנים הימנה ובשמירתה. ובכלבו פירש, דשם "ש-ד-י" שכותבין על המזוזה ראשי תיבות, "שומר דירת ישראל". ובמהרש"א (ברכות טו). ציון, לקרא ד"בשיר של פגעים" "בצל שדי יתלונן", דמשמע,

שהוא משמר ממוזיקים. אמנם הרמב"ם (פ"ה ממוזזה ה"ד) כתב, דהמנהג שכותבים על המזוזה מבחוץ וכו' שם "שדי" אין בו הפסד לפי שהוא מבחוץ. [דהיינו מהצד החיצון של המזוזה] אבל אלו שכותבים בה בפנים שמות מלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות, הרי הם בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא, שאלו הטפשים, לא די להם שבטלו המצוה, אלא שעושים מצוה גדולה, שהוא יחוד שמו של הקדוש ברוך הוא, ואהבתו ועבודתו, כאילו הוא קמיע להנאת עצמן, כמו שעלה על ליבם הסכל, שזהו דבר המהנה בהבלי העולם. והכסף משנה (שם) כתב דהרמ"ך, הקשה ממעשה דאונקלוס בסוגיין. ותירץ בדוחק, דאמר להם כן, כדי לאחשובי לישראל. אבל דחה דבריו, מדברי רבי חנינא מסורא במנחות דאיתנין לעיל. וביאר, דאין הכי נמי שהמזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה כתיקנה, ולא המלאכים הכתובים בה מבפנים, וגם אין נכון לכווין בעשייתה לשמור הבית, אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקדוש ברוך הוא, ונמילא נמשך שתשמור הבית. וכבר הטור סיים דבריו, ד"לא יחא כוונת המקיימה אלא לקיים מצות הבורא יתעלה שצונו עליה".

ו) תוס' ד"ה צנון, בתוה"ד, יש לומר דמיירי וכו'. וכתב המהרש"א, דתירוציהם מגומגמים וקשים להולמם לפי הגרסאות שהביאו. אמנם בתוס' עירובין (שם) ד"ה כאן בעלין, כתבו נמי להנך תירוצים ומתיישבים נכון לפי הגרסאות שכתבו שם. דלשינויא קמא, גרסינן כאן בעלין כאן באמהות כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים, כלומר עלין ואמהות חד מעלי בימות החמה וחד מעלי בימות הגשמים, והיינו שכתבו כאן דמיירי הכא בעת שהוא סם חיים בכל אחד. ולשינויא בתרא גרסינן ואיבעית אימא הא והא בעלין כאן בימות החמה כו' אבל אמהות לעולם מעלי, והכא מיירי באמהות.

ז) תוס' ד"ה שלא פסקו, אין זה רבותא וכו'. [ביאור דבריהם, דמה שהביאה הגמ' שלא פסקו אלו מעל שולחנם, היה רק להוכיח על גודל הסעודות, אבל לא בעצם מה שלא חסרו הם] אמנם המהרש"א (חידושי אגדות) פירש דרבותא הוא דשכיחי בשלחנם אפילו בימות הגשמים, דאין דרך אלו המינים לגדל ולצמוח בגנות בימות הגשמים בשביל הקור, ואולי היו מגדלים אותן במערות ובמקומות שאין הקור שולט בהם כל כך, וכן הוא דרך בחצרות המלכים ושרים עוד היום הזה. ודרשו כן מדכתיב גי'ם ביו"ד תחת וי"ו כפירוש רש"י ד"ה שני גי'ם, ובודאי דבשאר מלכים הקודמים מיעקב ועשו, לא היה שלחנם חסר, והא דנקט רבי ואנטונינוס משום שהיו בזמן אחד ובמקום אחד, דהכי משמעות הקרא "שני גי'ם בבטנך" כמו יעקב ועשו שהיו בזמן אחד במקום אחד.

ח) גמ', מכלל דר"מ סבר וכו'. ופירשו רש"י ד"ה אלמא ותוס' ד"ה ואי, דהקושיא היא מרבנן, דתלו בשריפה. והקשה בחידושי הריטב"א, אם כן למה לן למידק מעיקרא מידי מדרבי מאיר. וביאר בשם ר"ת, דמלשון חכמים נראה דאף לרבי מאיר היו נוהגים גי'ם לעשות שריפה למלכים שהיו מקובלין עליהם, אלא דבהא פליגי, דרבי מאיר סבר דאף דלא עבדי ליה שריפה משום דלא הוי מלך מקובל, איד מיהת עבדי, כיון דסוף סוף שמלך

תשמיש ומכל מלאכה, ולא לאוסרה בהנאה ובאכילה, מה שאין כן בכלי תשמישו וסוס שרוכב עליו, דמונעין כל הנאה מהם.

דף יא ע"ב

יז גמ', ת"ש דתניא תרווייהו יום וכו'. פירש רש"י ד"ה דתניא, ותרתני מתניתין נינהו, ולא גבי הדדי תניא להו. ופירש המהר"ם, דהוקשה לו, אמאי כפלוהו ל"תגלחת זקנו". וכדקשו בתוס' ד"ה תגלחת, ועיין בתוס' דפירשו שהרגילות שמגלחים הזקן עם הנחת וגילוח הבלורית. ובתוס' רי"ד הוסיף לבאר שיטת תוס', דלרש"י דתרתני מתניתין נינהו, משמע דפליגי אהדדי, ומאן דתני "הנחת" ולא תני "העברת", משמע דדוקא ב"הנחה" פלחי לעבודה זרה, ומאן דתני ב"העברת" משמע דבהנחה לא פלחי, והיכי מצי למפשט דפלחי בתרווייהו.

טו גמ', אחת לשבעים שנה. פירש רבינו חננאל, כלומר תשלום ימי האדם, כדכתיב, "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", והן ע' שנה גלות הראשונה. ובעיון יעקב פירש, משום דגלות בבל היה רק שבעים שנה, וכמאמר דניאל (ט, כד), "נחתך על עמך ועל עיר קדשך, לכלות ולהתם חטאת, ולכפר עוון". כלומר, דשבעים שנה הוא זמן הראוי לכפר ולכלות העבירות, לכן בכל שבעים שנה, שלא נגאלו ישראל עדיין, אומרים לו סך קירי פלסתר, קץ הגאולה. (וכן פירש התוס' רי"ד) עוד פירש, דכל דבר הבא בריחוק זמן, קאמר אחת לשבעים שנה, וכדאי גוונא איתא בהוריות (י), א' לשבעים שנה, כוכב עולה ומתעה את הספינה, [כלומר ולא דוקא שבעים, אלא בריחוק זמן]. עוד פירש, דלשבעים שנה, יכול לזכור את הדבר, כדאיתא בהוריות (יג): שמן זית מחזיר תלמודו של שבעים שנה, משמע, ולא יותר.

טז גמ', בלבשו של אדם הראשון. פירש רבינו חננאל, שבא להם בירושה. וברש"י ד"ה של אדם, פירש, דהן בגדי חמדות שהיו לעשוי. ובעיני פירש, דהווי כעין וכדמות מלבושי אדם הראשון. ובעיון יעקב פירש, דמלבישין אותם לזכר שעל ידם גנב יעקב הברכות.

יז גמ', ומכריזים לפניו וכו'. מרנא גופיה זייפנא. ופירש המהרש"א (חידושי אגרות), דכולה מלתא הכי מתפרש לפי מכשול פיהם, דמרנא גופיה שהוא עשו זייפנא הוא דחמי כבודן בעולם הזה. וחמי דלא חמי בעולם הזה לא יחמי לעולם הבא, דמאי אהני ליה לעשו רמאה וזייפנא שהיה צד ורימה את אביו בפיו, שלא עלה לו רמאותו וזייפנותיה שיקבל עיקר הברכות, והבכורה פי שנים שהוא שכר עולם הזה ועולם הבא. והוסיף המהרש"א, דהא דמסיימין ווי לדין כו', כוונתם איעקב, דהיינו לעתיד שיקום יעקב, אמנם רש"י ד"ה ווי לדין פירש לפי מכשול פיהם, אבל כוונת הרומיים האומרים, הוא מתפרש להם בהיפך, שאין לו הכרע כדכתיב "כשזה קם זה נופל ורב יעבוד צעיר". ועיין במאירי, דפירש דאף אינהו דאמרי "ווי לדין" כוונתם לעשוי, וכפירוש רש"י.

יח גמ', אמר שמואל בגולה וכו'. כתב בחידושי הרשב"א, דרש"י לעיל ד"ה קבועין פירש, שכל ימות השנה עושין עובדיהן יום איד, מקריבין זבחים ואסורין במשא ומתן לעולם. והקשה, דאם כן מילתיה דשמואל דאמר "ובגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד" לא קאי אהני חמשה דקביעי, דאפילו שמואל מודה דביום אידם מיהא אסור, ואם כן מאי טעמא מיייתי דברי שמואל אחרי דברי רב חנן הא הווי בעי למיתי להו קודם דברי רב חנן אחר שנתפרשו הני דמתניתין, ולהתיר שלשה לפני אידיהם. ומשום הכי פירש, דשמואל התיר אף באותם מקומות הקבועים, דאף בהו יום איד, והחילוק בינם לשאר עבודות זרות שהוכרו במשנה, דימי האיד דמתניתין פרסיים, אף הכמרים ומקצת העם, אין מקריבין בשאר ימים, אלא ביום איד, ובהנך ה' הקבועים, הכמרים ומקצת העם היו מקריבים תדיר, מכל מקום היה קבוע להם יום מיוחד, שבו היו מתקבצים כל העם, ועושים עמהם

עליהם. ורבנן סברי, דאף איד לא עבדי אלא למלך מקובל. ואם כן קשיא בין לרבי מאיר בין לרבנן אנן היכי שרפינן, [משום דנקטי דשריפה היה חוקה למלך מקובל] ותיצרו, דלעולם לכולי עלמא לאו חוקה היא, וימנעין דהוי מלך מקובל ולא עבדי שריפה דלא מצד שהוא מקובל עבד לה, אלא למי שהיה חשוב ואהוב להם ורוצין לעשות לו כבוד, ובאיד הוא דפליגי, דרבי מאיר סבר דעבדי ליה לכל מלך, ורבנן סברי דלא עבדי ליה אלא למלך חשוב להם. אבל התוס' רי"ד פירש, דלא הקשו מדרבנן, דודאי סברי דשריפה "חשיבותא" היא, כתירוץ הגמ' לפירוש רש"י ותוס', ומשום הכי קאסרי שיש בה שריפה ושרו שאין בה שריפה. אלא דהקשו ארבי מאיר, דמדאסר כל מיתה, חזינן דשריפה דעבדי עכו"ם לאו משום חשיבותא, אלא משום "חוקה", שהחזיקו מאבותיהם, ואם כן ליתסר לן. ועלה אמרינן דאין לומר, דהברייתא דשורפין על המלכים, רבנן היא, דהא קרא כתיב במשרפות וגו'. ומשנינן, דלרבי מאיר נמי משום חשיבותא עבדי לה מיהו סבר, דבין מיתה החשובה להן מאוד בין מיתה שאינה חשובה להן כל כך פלחי בה לעבודה זרה.

ט [רש"י ד"ה ולא מדרכי האמורי, אינה מדרכי האמורי לחוש ל"לא תעשה כמעשיהם". ולכאורה צריך עיון, דהאי קרא כולו קאי אעבודה זרה, ואף דמצינו דהרמב"ן פירש בפירושו הראשון אהאי קרא, דאתי לאסור כל מנהגי האמורי, כמו קרא ד"בחוקותיהם לא תלכו". מכל מקום ארש"י צריך עיון מדוע שינה מדרכי הגמ', שהקשתה מקרא ד"בחוקותיהם לא תלכו". (ש.מ.) ואולי יש לומר דלא גריס לה בברייתא, וצריך עיון, ועיין באות הבאה].

י רש"י ד"ה אלמא, בתוה"ד "לא חק העובדי כוכבים הוא לשם עבודת כוכבים". כתב בחידושי הריטב"א דמה שרש"י פירש כן, אינו משום דסבר דלא אסר רחמנא אלא חוקה דעבודת כוכבים, שהרי אי אפשר לומר כן, אלא ודאי כוונתו דהכא איירינן לענין חוקות הגויים דעבודה זרה, וכמו שפירש ר"י בתוס'. נ ועיין לעיל אות ט', ולפי זה יש לומר, דמהאי טעמא הביא רש"י כאן לקרא ד"לא תעשו כמעשיהם" לציון דין דרכי האמרי משום עבודה זרה, דלכך כיוונה הגמ'. ולפי זה נתיישב נמי מדוע בעינן לתרי קראי].

יא תוס' ד"ה ואי חוקה היא, בסוה"ד, ולהכי אפילו ר' יהודה מודי וכו'. ופירש המהר"ם, דכיון שאנו עושים כן, משום התורה, אין כאן משום דרכי האמורי, [דהיינו, דבדרכי שטותם, אין האיסור מחמת גוף המעשה, כמעשה עבודה זרה, אלא משום הרצון להדמות להם, ומשום הכי אי עבדינן משום התורה, ליכא משום דרכי האמורי]. ובר"ן (ב: מדפי הרי"ף) כתב, דכיון שיש בשריפה סברא וטעם, שאין ראוי שישתמש הדיוט בשל מלך, אין כאן משום דרכי האמורי כלל, דדרכי האמורי לא הוי במקום חוק הבל ושטות, אלא הוי סרך עבודה זרה, מה שאין כן הכא.

יב גמ', ומעשה שמת ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר וכו'. הקשה היעב"ץ, הא אונקלוס תלמיד ר' אלעזר ור' יהודה היה, והם היו חברים דרבן גמליאל דיבנה, נכדו של רבן גמליאל הזקן. ותיירץ, או דלא גרסינן "הזקן", וקאי אר"ג דיבנה, או דתרי אונקלוס הווי ודהכא בזמן רבן גמליאל הזקן הווי.

יג רש"י ד"ה עיקור, שהבהמה נטרפת וכו' ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה, אסור לגרום לבהמה טרפות בידיים. והקשו התוס' בד"ה עיקור, וכי קדשים היא, שאסור להטיל בהם מום, ועיין בדבריהם. ופירש בחידושי הריטב"א, דכשמטריפה, הוי "צער בעלי חיים" טפי משאינו מטריפה, ולא הותר. [אמנם רש"י לקמן (יא):] בד"ה מן הארכובה ולמטה, פירש, אלמא מדאסור לטרפה בבהמה טהורה עסקינן וטהורה מאי כלי תשמיש איכא. ואי אפשר לבאר דהיינו מהאי טעמא, וכמו שהקשו התוס' לטעמא ד"בל תשחית". עוד פירש, דטעם האיסור משום "בל תשחית", דאף דבשריפת כלי תשמישו ליכא "בל תשחית" כיון דמשום כבודו הוא, שאני הכא שאינו תשמיש חשוב כל כך אלא כ"תשמיש דתשמיש", ולפיכך דיינו למנעה מאותו

חובו הותר לכתחילה ולא גזרו רבנן היינו דווקא להציל חובו מן הגוי, אבל בעלמא אסור מדרבנן. ובמלחמות ה' (שם) דחה תירוצו, משום דדווקא מתניתין דפשיטין מינה איירא בחוב, אבל בגמ' שרו לכתחילה דמי עבודה זרה, ולא חלקו בין חוב ודבר אחר.

(ו) בתוה"ד, שם. ובתוס' רי"ד פירש, דודאי הדמים שרו בהנאה וכמו שכתבו תוס', וכוונת אביי לומר דלא חיישינן א"לפני עור" דהוא איסור דאורייתא שמכשילו כשמוכר לו בהמה לצורך עבודה זרה.

(ז) בתוה"ד, אלא הכי קאמר כו' דלמא סמיך ישראל על העובד כוכבים לבשלו כו'. פירש הר"ן (ג. מדפי הרי"ף), דרבא חייש, שמא ירצה הגוי לבדוק קדרתו, ובטעות יוריד קדרת ישראל קודם שתתבשל כמאכל בן דרוסאי, ויחזירנה לאש כשיראה שאינה שלו, וכשיאכל ישראל יעבור בבישולי עובד כוכבים. [ולכאורה נראה לבאר דהוכרח לפרש כן ממה דפירש רש"י לקמן ד"ה רבה בר עולא, האי גוונא דרבא בחתה כבר הישראל גחלים, אם כן בלא שיוריד הגוי קדרת ישראל ודאי לא שייך בישול עובד כוכבים (ש.מ.)].

(ח) גמ', רבה בר עולא אמר כו'. פירש הר"ן (ג. מדפי הרי"ף), דרבה בר עולא סבירא ליה, דאין להוכיח היתר מבישולי עובדי כוכבים דהווי איסור דרבנן, על איסור יום אידם דהווי איסור דרבנן דאית ביה דררא דאורייתא. אבל דינא דנתנה דצנונא, נמי אית ביה דררא דאורייתא דנבילת הגוי, אמנם מהא ליכא ראייה אלא לקודם האיד. ובשיטת הרי"ף (שם) כתב, דשמא פירש, דביום איד גופי מודה רבה בר עולא דשרי, אלא דלא בעי ראייה ופשוט הוא, משום דאילו היה לו היום יום איד לא היה מחוץ לעיר אלא בתוכה, ועל כרחך דאינו מבני העיר, אבל לענין קודם יום אידו דליתא להאי סברא ואיכא למיחש שמא מבני תוכה הוא ויצא לחוץ, הוכיח מצנונא דלא חשו. ולפי זה רבה בר עולא נמי מודה דשרי אף בסמוכה ממש כמו עטלוזה של עזה ביום אידם, הלכך מה שפסק הרי"ף כן דהיינו נמי לשיטתו. עוד כתב, דאפשר דהרי"ף נמי פירש כרש"י, ואף דלפי זה רבה בר עולא פליג וסובר דביום אידם סמוך כמעטלוזה לעוזה אסור, ואף דהווי בתראה דהא סידר הש"ס דבריו בתרייהו דאביי ורבא, מכל מקום פסק הרי"ף כוונתייהו להיתירא, או משום דברבנן פסק לקולא, או משום דאיהו הווי מרי דתלמודא.

(ט) רש"י ד"ה רבה בר עולא, בתוה"ד, דהתם ליכא למיחש וכו'. פירש הר"ן (ג. מדפי הרי"ף), דרבה בר עולא פליג ארבא, וסבר דלא שכיח שיוריד הגוי קדרת ישראל, ואם כן אין להוכיח מהא דלא חשו לכך, לדינא דיום אידם, דשאני קדרה דלא שכיח.

(י) גמ', ת"ר עיר שיש בה וכו'. כתב בחידושי הרשב"א דלפירוש רש"י ד"ה אסור ליכנס, דהטעם משום שיחשדוהו דאזיל למיפלח. יש לומר, דאפילו ישראל הדר בעיר שיש בה עבודה זרה, ביום איך אסור לילך לרחוב שהעבודה זרה שם, אם אין אותו רחוב פתוח לשווקים אחרים, מפני שיחשדוהו שמהלך לעובדה, וכל שכן שאסור ליכנס לעולם בחצר העבודה זרה, ואפילו לדבר עם אחד מהם מפני חשד. אמנם בשם רבינו יונה כתב, דלא אסרו לילך אלא ביריד של עבודה זרה שהגויים מתקבצים שם ממכה מקומות, וטעם האיסור, שלא יהא נראה כאחד מהם הולך לסחורה ולכבד עבודה זרה, אבל בעיר שעושים שם יום איד ואין הולכים שם משאר מקומות, לא מצינו שאסרו לילך דרך שם לעיר אחרת דלא אתי למחשדיה, והוכיח דבריו מהתוספתא. וסיים, דמכל מקום בגוונא דנראה שהולך לעובדה, בוודאי אסור מקל וחומר מנראה שהולך לכבד.

(יא) גמ' שם, כתב בחידושי הרשב"א, דאפשר דמוכח מהא דאיתא לקמן, שאסור לשחות ולשתות ממעין המושך מים לפני העבודה זרה משום שנראה כמשתחוה, ואוקימנא לה אפילו היכא דמאית אי לא שתי, ואף שאינו אלא משום חשד הרואים, הכי נמי לרש"י (באות הקודמת) דאיכא חשד עבודה זרה אפילו במקום סכנת נפשות אסור, אבל לשיטת רבינו יונה

קרבנות. והשתא אתי שפיר, דכיון דהכמרים ומקצת העם כולא שתא פלחי לה, מן הדין היה לאסור להתעסק עמהם כולא שתא. ואתא שמואל למימר, דבגולה שאנו מתיראים מהם, ואנו צריכים להם יותר, אין אסור אלא יום האיד בלבד, שבו הם אדוקים בה יותר, ובודאי אזלי ומודו ומקריבין אי מזבנינן להו מידי, אבל כולא שתא דאינן אדוקין כל כך שרי.

(יט) מתני', מהו לילך לשם וכו'. כתב בחידושי הריטב"א, דלפי זה אסור להיכנס לחצר עבודה זרה, במקום שרגילים להיכנס רק לעובדה, אבל למקום שנכנסים לדון, או לעשות צרכיהם, או קפנדריא, מותר, כמו באין דרך מיוחדת לשם, ואי אעביד קפנדריא נמי טעמא דקלון הוא. ולילך בשיירא מכל מקום מותר, שכן דרך שיירא לילך בכל מקום ואין בו משום חשד.

(כ) רש"י ד"ה בזמן שהדרך, מפני חשד שנראה כמהלך לעובדה, והיינו לשיטתו בר"ה עיר, דאיירי ביום איך. אמנם הנימוקי יוסף, הרא"ה והראב"ד פירשו בתוס' ד"ה עטלוזא, דמתניתין ביריד עסקינן, ואינו נראה שהולך לעובדה, והאיסור מפני החשד שנראה שהולך למשא ומתן עמהם. ובחידושי הריטב"א כתב בשם יש מי שפירש, דטעמא דמתניתין אף בליכא חשד, ואסור משום שכבוד הוא לעבודה זרה שמתקבצים עם רב לכבודה.

דף יב ע"א

(א) רש"י ד"ה משום בשר וכו', ואע"ג דאיכא למיחש לאיסורא דאורייתא. ועיין מה שהקשו התוס' ד"ה דלמא וד"ה ושדי. ותירץ הר"ן (ג. מדפי הרי"ף), דלרש"י איכא למיחש, שמא יסבור הגוי שקדירת הישראל שלו היא, ועל כן יטיל בשר נבילה שלו לתוכה, ולהא לא מהני נכנס ויוצא, דמירתת הוי טעם שלא יעשה במזיד, אך לטעות יכול אף בכהאי גוונא, והיינו דאף דלא מרויח מידי חיישינן שיטיל נבילה, דהחשש משום טעות. והיינו טעמא דלא חיישינן, במשרתת נכרית שתפיל טרפה לסיר, דהכא חשו משום שקרוב כל כך, ובמשרתת דאין הסירים סמוכים לא חשו.

(ב) רש"י ד"ה הכא נמי, בתוה"ד, דמי עבודת כוכבים הם שהבהמה היום לצורך בני תוכה היא ונקרבים ביום לעבודת כוכבים. ובתוס' ד"ה דכוותה, ובר"ן (ג. מדפי הרי"ף) גרסו ברש"י ונקרבים הווי לעבודת כוכבים. והקשה התוס' ד"ה דכוותה, דעבודה שאינה כעין פנים אינה אוסרת החפץ, ואמאי נאסרים המעות שהוקרבו. ופירש התוס' רי"ד, דהכא דלנוי הוי, נאסרים אף שאינם כעין פנים, והוכיח דבריו, מהא דאיתא לקמן (נא.), מצא לו בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרים, ומקשינן מעות דבר של נוי הוא, אמרי דבי ר' ינאי כיס קשור ותלוי לו בצוארו, אלמא אם הושמו לפניו מפוזרות הוי לנוי ואסורות בהנאה אף דאינם כעין פנים.

(ג) תוס' ד"ה דכוותה, בתוה"ד, ויש פירושים אחרים שהגיה רש"י, דאביי לא סבירא ליה הך מתניתין דלקמן פרק בתרא (דף סד). ודוחק הוא לומר דאביי ורבא ורבה בר עולא לא שמיע להו. והתוס' רי"ד תירץ, שהיו סבורין דהן אסורין משום שההיתר לא נודע לרבים, וסברי דהן אסורין, והכי מפרש סוגיא דלקמן (לג.). דאסרו. והר"ן (ג. מדפי הרי"ף) פירש שלא בשם רש"י, דאביי לחוד הוא דסבירא ליה דאסיר אף בחליפי עבודת כוכבים, ובהא גופא פליג רבא, דאף אי חיישינן דהווי חליפי עבודה זרה, מותרים.

(ד) בתוה"ד, אבל הכא ובפרק אין מעמידין מיירי שהעובד כוכבים מקצה הדמים וכו'. פירש המרומי שדה דבריהם, דהיתר דחליפי עבודה זרה על ידי עובד כוכבים הוא מטעם "ביטול", דכיון דפורע חובו בדמי עבודה זרה שלו, ביטלה, ומשום הכי כשמחליף כדי לקנות בהמה לעבודה זרה, ודאי אינו ביטול העבודה זרה, ואדרבה לצרכה הוא מחליף, ואסור.

(ה) בתוה"ד, שם. והבעל המאור (ל: מדפי הרי"ף, ובמהדורות החדשות ג. מדפי הרי"ף) תירץ, דהכא איירי בחליפי עבודה זרה, ואף דמדאורייתא שרו כדמוכח התם, מכל מקום רבנן גזרו אטו גוונא דהחליף ישראל, והא דלגבות

(ט) **גמ', שם.** עיין באות יח ויט. אמנם **המנחת חינוך** (תקמו) העיר **דהרמב"ם** (פי"א מרוצח ה"ד) כתב דמי שלא עשה מעקה עובר על עשה ד"השמר לך", ואם כן היאך כתב דהווי רק דרבנן. ועוד כתב דהאי קרא לא קאי אשמירת הגוף אלא אשכחת התורה, (וכמו שכתב **החתם סופר** באות הקודמת). וביאר דהא דאיתא **בברכות** (לב): דקאי בשמירת הגוף, היינו דעת ההגמון שהיה מין. אמנם **המהרש"א** (בברכות שם) הוכיח מהגמ' דשבועות שהבאנו לעיל, להבנת התוס' והחידושי הריטב"א שם.

(כ) **מתני', מעוטרות אסורות ושאינן מעוטרות מותרות.** פירש **בחיידושי הריטב"א**, דבהא דתנן בסופא דשאינן מעוטרות מותרות, ליכא רבותא, אך כיון שאמרו, מעוטרות אסורות, נקטו שאינן מעוטרות דשרי. אי נמי, אשמעינן דלא גזרו הני אטו הני. אי נמי, לומר שלא הותרו שאינן מעוטרות אלא כשחלקם מעוטרות, ואי לא, אף שאינם מעוטרות אסורות, כיון דיריד עבודה זרה הוא, מסתמא יהבי מכס.

(כא) **רש"י ד"ה שאינן מעוטרות, בתוה"ד,** ואי משום וכו'. **ובחיידושי הריטב"א** תירץ, דאותם שאינן מעוטרות, מבחוץ אתו, ולא עושים אותו יום איד, ומשום הכי לית בהו איסור אף ביום האיד. עוד תירץ, לפירוש **רבינו תם, בתוס' לעיל** (ב). **ד"ה אסור,** דלא נאסר אלא תקרובת עבודה זרה, או כששולח לו דורון. **ובר"ן** (ג: מדפי הרי"ף) תירץ, בשם **הגאונים**, דאיירי ביריד שהתחיל ביום אידם, ומה שהותר במתניתין היינו כשאינו קונה ביום אידם. ואי קשיא לך דפשיטא דשרי אפילו למכור, ועוד, אמאי בלוקח מהן **לקמן** (בדף יג:): בעו לשינויא דמותר משום "מעוטינהו". יש לומר, דבלאו הכי היה אסור, משום דכיון שמתחיל ביום אידם וחלקם מעלים לה מכס, כל היריד מתקרי על שמה, ומתעלה שמה בכך שנושאים ונותנים עמהם. עוד תירץ, דהגמ' לקמן במה שאמרה, דשרי משום "מעוטינהו", איירא ביריד זול יותר מבעלמא, ומשום הכי שרי לקנות מהם, דלקונה הוי דבר האבד ולהו ליכא רווחא דוול טפי, אמנם היתר דדבר האבד היינו רק בדבר הצריך לו ולא לרווח בעלמא.

(כב) **תוס' ד"ה עיר שיש בה עבודת, בתוה"ד,** הכא משמע שחזר בו רש"י. הקשה **המהרש"א**, ממה חזר בו רש"י, דכפירושו לעיל דמתניתין איירי בכל ענין בין בממכר בין במקח, דהיינו דמכר אסור דבר המתקיים, ובדבר שאין מתקיים מותר כדתיניא **לעיל** (ו:): **בברייתא.** ובמקח אסור בדבר שאין מתקיים דמתאוה למוכרו, אבל דבר המתקיים מותר לקנות ממנו, כך פירש גם הכא **ברש"י ד"ה שאינן מעוטרות,** וכן כתב נמי **הרא"ש** (סימן יא יב), דכפירושו לעיל כך פירושו כאן. ואם נימא דלתוס' לא היה פירוש רש"י כמו לפנינו דדבר המתקיים שרי, אלא דדבר שאינו מתקיים נמי שרי, ומהאי טעמא דסתם מוכר עצב הוא, דהשתא על כרחך מתניתין דאסור לשאת ולתת בממכר לחוד מיירי, ואם כן הך ברייתא דאין לוקחין מהן דבר שאין מתקיים מתפרש נמי לרש"י דהיינו קבלת דורון, כמו שפירש **ר"ת בתוס' לעיל** (ב). **ד"ה אסור,** ומאי קשיא להו "ומיהו קשיא אי ביום אידו כו' היאך לוקחין מהן כו'". וביאר, שהם הבינו לעיל מפרש"י, דמקח אסור בין בדבר שאין מתקיים ובין בדבר המתקיים, ולא נקט **בברייתא** לעיל "אין לוקחין דבר שאין מתקיים", אלא משום התירא דמוכרין דבר שאין מתקיים, והשתא שפיר איירא דמתניתין בין בממכר ובין במקח ובדבר המתקיים. אבל הכא שפיר רש"י דדבר המתקיים שרי במקח, וכיון דמתניתין דאסור לשאת ולתת איירי בממכר ובדבר המתקיים, על כרחך דמתניתין לא איירא במקח דשרי בדבר המתקיים, דלא ניחא להו למימר דמתניתין לצדדין קתני דבממכר בדבר המתקיים דוקא, ובמקח דוקא בדבר שאין מתקיים.

(כג) **תוס' ד"ה עיר שיש בה, בסוה"ד,** אמרינן דר' ירמיה זבין פיתא ועלה דההיא עובדא כו'. פירש **המהר"ם**, דהוצרכו להביא הירושלמי, משום דיש גורסין "זבין חד פרתא" פירוש פרה, ויש גורסין **ביתא**, לכך הביא הירושלמי דשם כתוב גלוסקיא וכו' ופת וגלוסקיא דבר שאינו מתקיים הוא. וכפירוש

(שם) דאינו אלא משום שנראה שמכבד העבודה זרה אינו דומה. אמנם הרי"ן (ג: מדפי הרי"ף) כתב, דאף דלהלן במעיין איירינן בנראה משתחה, אבל הכא דנראה **שהולך** להשתחוות שרי בפיקוח נפש. ועיין לקמן אות יד.

(יב) **תוס' ד"ה והאמר ר' יהודה,** ואף על גב דפליגי בה וכו'. כתב **השלטי גבורים** (ג: מדפי הרי"ף), דשאני עבודה זרה דחמורה, ונאסר אף בחדרי חדרים לכולי עלמא.

(יג) **גמ', אבל מעיין דאיכא סכנתא.** פירש הרי"ן (ג: מדפי הרי"ף), דבסכנה ממש איירי, דאי לא שתי מיית מיד. וכן כתב **בחיידושי הרשב"א**, והוסיף, דהיינו אפילו אין אדם רואהו, והרי זה בכלל הא דאיתא **בפסחים** (כה). דבכל מתרפאין חוץ מעבודה זרה. אבל **בשו"ת הרא"ש** (כלל יט סימן יז) כתב, דבסכנה ממש ודאי שרי, כיון דאינה אלא משום מראית העין, והכא דאסרו היינו **בספק פיקוח נפש** שמא לא ימצא אחר כך מים וימות.

(יד) **גמ', שם.** הקשה **הריטב"א**, הא איכא למתני מעיין לחודיה, ונילף בקל וחומר דאי בסכנה אסרו כל שכן בצערא ובממון. ותירץ, דדוקא מהא דמיותר ידעינן דבמקום סכנה הוא, דבלא יתור הוה אמינא דלאו בסכנה איתמא.

דף יב ע"ב

(טו) **גמ', פרצופות למה לי משום דקבעי למיתני כיוצא בו וכו'.** הקשה **המלא הרועים**, אם אסור בסילון משום סכנת עלוקה, אמאי אסרו בברייתא בפרצופות משום דנראה כמנשק לעבודה זרה, תיפוק ליה אף בלא פרצופות ואיסור דמראית העין ומשום סכנת עלוקה שבסילון. ותירץ, דפרצופות אינם מחוברים בקרקע וחשובים ככלים דלית בהו חשש עלוקה, ולכך כתב **רש"י ד"ה ע"ג,** דסילון מחובר בקרקע דלא חיישינן אלא ביה.

(טז) **גמ', לא יניח פיו על גבי הסילון וישתה מפני הסכנה מי סכנה סכנת עלוקה.** וקשה אי חיישינן לעלוקה אמאי לא אסרו משום שרץ המים. וצריך לומר לפי מה שכתב **הטור** (יו"ד קטז, א) על דברים האסורים משום סכנה, דצריך האדם לזהר באלו הדברים מאד ולהחמיר בספיקן שיותר החמירו בספיקן מבספק איסור, הכא לספק איסור לא חשו דחשש רחוק הוא ומכל מקום לספק סכנה חשו. (ש.מ.א.).

(יז) **גמ', ת"ר לא ישתה וכו' ואם שתה דמו בראשו.** כתב **הרמב"ם** (פי"א מרוצח ושמירת הנפש ה"ה-ו), הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות, וכל העובר עליהן וכו' מכין אותו מכת מרדות. אלו הן, לא יניח אדם פיו על הסילון המקלח מים וישתה, ולא ישתה בלילה מן הנהרות ומן האגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה. וכן פסק **בשולחן ערוך חושן משפט** (סימן תכז ס"ט). **ובסמ"ע** (ס"ק יב) כתב דמקור האיסור מקרא (דברים פ"ד ט') ד"השמר לך ושמור נפשך מאד". [ולכאורה כוונתו להביא הקרא כאסמכתא. ועיין באות הבאה].

(יח) **גמ' שם.** עיין באות הקודמת. ולכאורה צ"ע, דאיתא **בשבועות** (לו). דהמקלל עצמו לוקה מהאי קרא ד"רק השמר לך ושמור נפשך מאד", וכדרכי אבין אמר רבי אילעא, דאמר "כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה". **ובתוס' (שם) ד"ה ושמור נפשך,** מבואר, דאיירינן לענין שמירת הגוף, עיין שם, וכן כתב **בחיידושי הריטב"א** שם, דדרשינן מהאי קרא נמי, **שלא יעמוד במקום סכנה, ושלא יאכל ושלא ישתה דברים הרעים.** ואם כן לכאורה עבר על איסור לאו דאורייתא, וצריך ללקות מדאורייתא ולא רק מכת מרדות. אמנם **בחיידושי החתם סופר** (שם) כתב דסיפא דקרא "פן תשכח הדברים אשר ראו עיניך", ומיניה ילפינן **באבות** (פ"ג מ"י), דהשוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו דהיינו משום דגורם לנפשו קללת "ארור אשר לא יקים דברי התורה הזאת לעשות אותם", ושפיר ילפינן מיניה דוקא מקלל עצמו ולא חובל בנפשו. ולדבריו שפיר כוונת הסמ"ע להאי קרא משום אסמכתא. אך העיר שבתוס' (שהבאנו) לא משמע כן. ועיין באות הבאה]

לעשותו, פודה נמי המטלטלין, ואינו מקדיש יותר מפדיון הקרקע לחוד. [אלא דעדיין צריך תלמוד, אמאי, דווקא בהוקדשו יחד, הא אף בזה לחוד ובוזה לחוד, יכול לפדותן בבת אחת, ואין זה מקדיש (ש. מ.)] אי נמי, לפי מה שכתבו התוס' לקמן (יג): ד"ה נועל, דהא דאמרו תעקר וכו', היינו משום קנס, יש לומר דגוונא דאין לחוש לתקלה, קנסוהו כדי שלא יקדיש, אבל בקרקע דחשו לתקלה, לא קנסו, ועדיף שיפדה ולא יפסיד, ממה שימעול בהקדש, וכן נראה כוונת הרמב"ן בחידושו עיין שם.

ז) בא"ד, שם. הרי"ף והרא"ש, והמאירי תירצו דודאי אם רוצה, יכול לפדות גם בדידן, ומה שאמרו תיעקר היינו בלא פדיון דדינא אתא לאשמועינן ולא עצה טובה, ובריטב"א תירץ, דרק התם דהתירו לפדות כיון דהקדיש כל נכסיו כדי שלא ימות ברעב וכיון נחית לפדיון פרקינהו לכולהו שלא לחלוק בדבר כיון שכולהו בחד חרם איתסרו. אבל הכא דלא הוה כל נכסיו לא.

דף יג ע"ב

ח) תוס' ד"ה ונשחטיה, פ"ה ואי משום וכו' וקשיא דאם כן וכו'. ובחידושי הריטב"א הוסיף, דלא מסתבר דלאביי איירינן בקדשי בדק הבית, ולרבא בקדשי מזבח, מדלא מפרשי לה בגמ'.
ט) גמ' נראה מטיל מום מעליא הוא. הקשה בחידושי הרמב"ן, דלפי מה שתיירץ רבא למקשה, שנראה כמטיל מום בקדשים, ואקשה ליה "נראה, מטיל מום מעליא הוא". לכאורה כוונתו דעבר דאדאורייתא דכתבי, "כל מום לא יהיה בו". מאי קשיא ליה מעיקרא, ולמאי אצטריך לפירושה דאביי דאמר משום בזיון קדשים [הרי המנשר פרסותיה עביד בה מום]. לכך פירש, דמעיקרא איירי לענין בדק הבית, דלא מתסר בהו מומא, וביאר אביי הטעם משום בזיון. ורבא חידש דהכא בתמימים עסקינן ומשום מום, ובין שהקדיש למזבח, או לבדק הבית וכיון דתמימים נינהו וחזו למזבח אסור להטיל בהם מום, ואהא הקשה עליו כיון דמשום גזירת מום נגעו בה היאך אמר "נראה" מטיל מום מעליא הוא. ובחידושי הריטב"א ביאר נמי הכי, אלא שהוסיף דאף דעת רבא דאפילו בהני שקדושתן קדושת בדק הבית, יש בזמן הבית איסור מטיל מום מדרבנן, ובזמן הזה נראה כמטיל מום בקדשים, אביי לא סבירא כן, הלכך לא ביאר הטעם משום מטיל מום. [נאמנם עדיין לא מתבאר להדיא בדבריו, אי אביי לא סבירא ליה הכי גם בזמן הבית או דילמא פליג דווקא בזמן הזה].

ז) בא"ד, לכך פירש ר"י וכו'. ובמהרש"א הוסיף, דאף דהברייתא ודאי איירי אף בבדק הבית, דסתם חרמים היינו בדק הבית, יש לומר, דאיירי ברייתא בין בבדק הבית בחרמין ובין בקדשי מזבח, ומשום קדשי מזבח לא אמרו יעקור דכמטיל מום בקדשים, ואמת דאין טעם לאסור בבדק הבית לנשר פרסותיה, משום מזבח הוצרכו לתקנת נועל בפניה, ומשום הכי הזכירוהו.
יא) בא"ד, שם. ובלחם סתריום, כתב, דלכך נתכוון רש"י, במה שאמר בדק הבית, כלומר כמו שמצינו, דבדק הבית אין אסור בשחוטין חוץ, דאינו ראוי לפתח אוהל מועד, הוא הדין בזמן הזה, שאין ראוי לפתח אוהל מועד דשרי.
יב) בא"ד, עוד יש לומר דלעולם קדשי בדק הבית וכו'. פירש המהר"ם כוונתם, דלא פירש דהברייתא איירי רק בבדק הבית אלא אף בבדק הבית, וכשהקשו על אביי דנשחטיה, הקשו כן רק על בדק הבית, ורבא פירש, כיון דבקדשי מזבח נראה כמטיל מום, משום הכי אף בקדשי בדק הבית גזרו אטו מזבח, ומקשינן עליה, דבמזבח אין זה נראה. ובבבב"ן שלמה פירש דרבא נמי סמיך אאוקימתא דאביי ותירצו משום בזיון קדשים, ואף דמהני נמי לתרץ לענין מזבח, אתי רבא לאשמועינן דבלאו הכי איכא איסורא דנראה כמטיל מום בקדשים בקדשי מזבח, והרויח, דלא נימא גזרה לגורה, בבדק הבית אטו דמזבח, דמזבח גופיה גזרה הוא, אטו ראויים למזבח. ועיין לעיל אות ט"ז.

יג) גמ', בעל מום נהי דלגופיה לא חזי לדמיה חזי וכו'. ועיין פירוש רש"י ד"ה

המהר"ם מבואר נמי בדברי הרא"ש (סימן יא יב), דהקשה מפיתא, וכתב פירוש ר"ח דגרס פרתא, וכתב דאין נראה, דהוה ליה למימר תורתא, ויש גורסים ביתא, אבל בירושלמי, קאמר עלה וכו'.

כד) בא"ד, שם. והמהר"ם ציין לתוס' לקמן (יג): ד"ה רבי ירמיה דתירצו, דפת, אף שאין מתקיים, כיון דדבר חשוב, וקפץ עליה זבינא, הוה ליה כדבר המתקיים. [ועיין בר"ן (ד. מדפי הרי"ף) דכתב, דדבר המתקיים הוה, כלומר כדבר המתקיים].

כה) גמ', דקא מתהני מריחא. הקשה הרמב"ן, והא לא מכוון ליהנות ובכהאי גוונא שרי. ותירץ, דאידי דמתעכב בחנות דלמא יכוון ליהנות ולא אדעתיה. אי נמי, מוקי לה כרבנן דפליגי וסברי אינו מכוון אסור.

דף יג ע"א

א) רש"י ד"ה מהנה לא כל שכן, והא מהנה וכו'. הקשה בבב"ן שלמה, הא לעיל (יב): פירש רש"י בד"ה והיו בה, משום מכס, ומדוע פירש כאן משום דהרווח לכומרים. ופירש, דרש"י סבר דשניהם כלולים בחנויות מעוטרות, והא דבמתניתין פירש דמעוטרות הוי סימן למכס, משום דרבנותא קמשמע לן, דאף בהא אסור. ובדידן קמשמע לן, דאף בכהאי גוונא שרי ריש לקיש. ועיין ברש"ש, דגרס ברש"י לשני הפירושים.

ב) תוס' ד"ה אבל, וא"ת לקמן וכו' ופריך והא קא שביק רוחא ומאי פירכא. הקשה המהרש"א, אמאי לא הקשו התוס' מהא דאמרין במתניתין שאסור לבנותו. ותירץ, לפי מה שפירשו רש"י לקמן (מו). ד"ה מי שהיה, [וכן פירשו התוס' שם עמוד ב']. דאסור לבנות הכותל דאותו עצמו עובדין, ואף ריש לקיש יאסור, דאינו "מהנה" לעבודה זרה אלא "עושה" עבודה זרה. אמנם התוס' שבת (פב). ד"ה אסור, כתבו, בשם ר"י, דאף לריש לקיש דמהנה מותר, הני מילי לגבי מכס שאין נראה כל כך שכוונתו לעבודה זרה אלא שנותן כדי שיניחוהו לעבור, אבל התם נראה כאילו בונה לה בית.

ג) בא"ד, ור"ת פירש דודאי וכו'. הקשה המגדים חדשים, דהא כתבו התוס' לעיל (יב): ד"ה אבל, לחד שינויא, דאיירי בכלום מעוטרות לריש לקיש בורד ולר' יוחנן בפירות, אי נמי מיירי בלוקחין מכס מכל מי שאינו מניח עטרה, משמע, דר' יוחנן וריש לקיש גופייהו לא איירו בכהאי גוונא. ועוד, דלא מצינו בלישנא דמתניתין כדאיתא בברייתא דלקמן שהיו מכריזין ואומרים וכו'. אמנם עיין ברבינו יונה דפירש, דחנויות מעוטרות, היינו שעשו בהם אותא עטרה דורד, ומכריזין ואמרין וכו', ודלא כרש"י ד"ה והיו בה.

ד) תוס' ד"ה יניח נמצא נהנה, פ"ה וכו' ואע"פ שמוניחין לו המכס, בחידושי הריטב"א הקשה בשם תוס', [שאינם לפנינו] דנהנה מהא דמניחים לו המכס, דלפירוש רש"י, ניחא ורד והדס דמתהני בריחא, אבל מעוטרות בפירות מה שייך נהנה מהם. ומשום הכי פליגי ארש"י, וסברי דהאיסור שנהנה ממה שנפטר מהמכס עצמו, ודלא כמו שפירשו התוס' הכא אליבא דרש"י. והא דאמרין בנדרים, דשרי לצורבא מרבנן לומר, "עבדא דנורא אנא" כדי להפטר מהמכס, והא נהנה מן העבודה זרה, היינו כיון שמערים וליבו לשמים, שהוא עבד ה' שנקרא אש אוכלה. ועיין צה שתיירץ עוד.

ה) תוס' ד"ה אין מחרימין, פירש הקונטרס וכו'. תלמיד רבינו יונה הביאו פירוש חכמי צרפת, דבחרמי כהן איירי ודחאם בקושיית תוס' והוסיף להקשות דמאי שנא בזמן הזה יותר מבזמן הבית.

ו) תוס' ד"ה ואם הקדיש, בתוה"ד, ופירש ר"ת, וכו'. פירש הטל תורה דברי התוס', דודאי אם יפדה יהני בכל דבר, והא דאסרו חכמים לעשות כן ואמרו בהמה תעקר וכו', היינו משום דלפדות הוי כמו להקדיש דמחיל קדושה על המטבע, וכיון דהווי גזרה דרבנן, בקרקע דחשו לתקלה התירו לפדות. ולפי זה אתי שפיר מה שכתבו תוס', דאם הקדיש עם הקרקע מטלטלין, יכול לפדות אף אותם, לפי שבאותו פדיון עצמו, שפודה הקרקעות, ומוכרח

בדברים ששולט בהן שן חיה עד זמן הביעור, וכדדרשינן (בפסחים נב): כלה לחיה שבשדה כלה לבהמתך שבבית, ותורניתא כיון שעיקרו נאכל לאדם או לבהמה, הקשו, מי אית ליה שביעית, כלומר, מי אית ליה שביעית גמורה אף לביעור, אמנם התוס' רי"ד כתב מכאן אותן קושיות, דלא גרסינן והתניא כו', אלא הקשו מסברא, ואי סלקא דעתך תורניתא מי אית ליה שביעית כלומר הא עץ בעלמא הוא ואינו מאכל ואין בו שביעית.

ב תוס' ד"ה תורניתא, בתוה"ד, ועוד קשיא וכו' הא אין מוכרין להן במחורב לקרקע דהכי דייק וכו'. תירץ המהר"ם, דהכא בתלוש ונקצץ איירי, וליכא חניה בקרקע, והקשה עליו הרש"ש דהא להכי האריכו התוס', להביא קושיית הגמ' לקמן (עמוד ב') דהקשו מדקל טב, דהיינו דאף דמצינו בבבא קמא (צו): דאמר רב פפא דאף שניקצץ קרוי דקל, מכל מקום לא תירצה הגמ' דאיירי בכהאי גוונא והיינו משום דלאמסתבר לגמ' לומר דאילן לאחר שניקצץ בעי לה לעבודה זרה, אם כן, אף תורניתא כן. ובספר נוה שלום כתב ליישב פירוש רש"י, דאין הכי נמי, איכא להקשות כדלקמן, אלא דעדיפא מיניה פריך. ובמרומי שדה תירץ דדווקא לקמן דאיירי בשיטת ר' מאיר דמתניתין שפיר הקשתה הגמ' דאסור, משום דסובר לקמן (כ): דאף בחוץ לארץ אסור למכור לגוי, אבל הכא לרבנן איירינן דפליגי עליה וסבירא להו דבחוץ לארץ אין איסור מכירה, ומשום הכי לא הקשו כן.

ג בתוה"ד, לכך פ"ת דתרי וכו'. ובחידושי הריטב"א הקשה עליו, דלא מסתבר דהתם קרו ליה כברייתא והכא תורניתא. וביאר כרש"י דהוא ארו, ושמא נקרא כן שעושים ממנו תורן לספינה.

ד תוס' ד"ה בנות שוח, בתוה"ד, הוי סברי דלא שייך למיזל בהו לא בתר חנטה ולא בתר לקיטה. ברש"ש הביא תוס' בראש השנה (טו): ד"ה בנות שוח, ושבעות (יב): ד"ה כבנות כתבו, דתחילה הווי סברי דלא אזלינן בהו בתר חנטה אלא בתר לקיטה, כיון דעיקרן אינם נגמרין בשנה שחונטים בה.

ה בא"ד, וי"ל דג' מיני תאנים הם וכו', בראש השנה (שם) פירשו התוס' יותר, וכתבו דג' מינים הם, שחורות ולבנות הם סתם תאנים, ובנות שוח הן הרעות ולבנות הן, ותלה הקלקלה דאדם הראשון במקולקל, ובהנהו איירי בדמאי ובעבודה זרה, ובנות שבע הן הטובות ואינן לא שחורות ולא לבנות ובהנהו איירי בשבעות. וכן פירש כאן המהר"ם.

ו בא"ד, ור"ת מפרש דגרס הכא גבי שביעית וכו'. והוסיפו תוס' בשבעות (יב): ד"ה כבנות, דבדמאי לא גרס "מוכסוסין", והא דלא נחשדו עלה עמי הארץ משום דמצויין להן הרבה.

ז גמ', ומכולן זבין להו חבילה, ופירש רש"י ד"ה שלשה מנין, דטעמא דהיתר חבילה משום דודאי לסחורה קא מכוין. ועיין לעיל (יג: אות טו), שהבאנו דברי הרמב"ם (פ"ט מעבודה זרה ה"ז) ומה שביארו דבריו הכסף משנה, והפרי חדש. והקשו הכסף משנה והלחם משנה (שם) אמאי השמיט הרמב"ם להארי דינא דחבילה דהוא מטעם אחר, הא כשלוקח חבילה שיש בה כמה מינים וודאי מתכוין לסחורה, ולא משום שמה שעלול ליקח לעבודה זרה בתערובת. [נהיינו כמשמעות דברי רש"י] ותירץ בשיירי כנסת הגדולה, (סימן קנ"א בהגהות על הבית יוסף) דהרמב"ם כללו, במה שכתב, וכן כל כיוצא בזה, וכוונתו, כמו דהתם לא חיישינן, שחלק הזכה לוקח לצורך עבודה זרה, וחלק השחורה שלא לצורך עבודה זרה, דמסתמא הכל לצורך אחד, וכולו שלא לעבודה זרה, פשוט, דהוא הדין בחבילה, דמאותו טעם הוא, דכיון דכולה לעבודת כוכבים לא שייך, דאין צריך כל כך, מוכרח שלא לצורך עבודה זרה לקח. [אמנם לפי מה שכתבנו אין טעם דין חבילה כדן תערובת גרידא כגון תרנגולין וכן הבינו הלחם משנה והכסף משנה]

ח תוס' ד"ה כגון, פרש"י וכו' ור"י אומר כו'. בחידושי הריטב"א הקשה על רש"י, איך התיירו כשאמר שרוצה ליקח לבן ושחור, הא כיון שאמר להדיא שרוצה גם לבן, מסתמא לעבודה זרה קבעי לה, ואף דאמר נמי שחור שמא

וניהוי כמטיל, הקשו הגרע"א בגליון הש"ס הרש"ש, ומהרי"ט אלגאזי, הא פלוגתא דר' מאיר ורבנן באיסור הטלת מום בבעל מום איירא בככור, ובכור הא אין לו פדיון ואין תמורתו קריבה, ומאי קאמר רבא "דהתם חזי לדמי", והרש"ש הביא, דהתוס' בתמורה (כא). ד"ה המטיל כתבו, טעם אחר לחלק, דר' מאיר ורבנן איירי בגוונא דקודם מומו היה ראוי להקרבה, מה שאין כן בדין דמעולם לא היה ראוי להקרבה, ובחשק שלמה תירץ, בשם המהרי"ט אלגזי, דבכור, אין קדושתו משום רק משום ד"דחזי למזבח", אלא משום דין "מתנות כהונה" נמי, ולענין ממון כהן ומתנות כהונה אין נפקא מינה בין בעל מום ושלם ולא בטלה קדושתיה מחמת המום, אבל בדין, דכל סיבת קדושתו, משום דראוי להקרבה, וכיון שאין ראוי משום מומו, האיסור משום דחזי לדמיה, והכא דלא חזי לדמיה דליכא מקדש, מותר להטיל בו מום.

יד מתני, אלו דברים אסורים למכור לעובד כוכבים. הריטב"א פירש שני אופנים בטעם האיסור, חדא, דכיון דדברים אלו אינם מצויים זבון להו אף קודם הג' ימים דלפני האיד, ולהאי טעמא דינו כלפני יום אידם דלירש לקיש נשא ונתן שרי. או דלמא טעמא דאותן הדברים מקריבים כל יום לעבודה זרה, והוי ליה כיום איד, ואף ריש לקיש מודה דנשא ונתן אסור. אמנם הסיק דאף לצד א' אסור בדיעבד, כיון דידוע דבוודאי שלצורך עבודה זרה קנאו, ובכהאי גוונא אף לפני אידיהם אסור.

טו מתני, ר' יהודה אומר וכו'. הרמב"ם פסק כרבי יהודה, וכתב (פ"ט מעבודה זרה ה"ז) היו מעורבים דברים מיוחדים, עם דברים שאינם מיוחדים, מוכר הכל סתם, ואין חושש שמא ואין חוששין שמא ילקט הזכה לבדה לעבודת כוכבים וכן כל כיוצא בזה. ופירש הכסף משנה, דפסק כרבי יהודה כיון דלקמן (יד): הסתפק רב אשי אליבא דידיה, משמע דסבר כוותיה, והכי הלכתא דבתרא הוא. או משום, דלקמן (יד). הביאו ברייתא, דרבי יהודה אמר "אימתי", וכל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ובמה, אינו אלא לפרש, אם כן, אף תנא קמא, מודה ליה. והפרי חדש (הובא בספר ליקוטים על הרמב"ם), דייק במה שכתב הרמב"ם "דאין חוששין שמא ילקט הזכה", ואם כן, אין דין לבונה דומה לדין התרנגולים, דבלבונה הוא היתר מיוחד, דהרמב"ם דדקדק לכתוב האופן שמפריד במה ש"מלקט", משום שהיא מלאכה קשה ומשום הכי לא חיישינן, אבל בתרנגולים שכל חד מבורר לעצמו, לא שייך היתר זה, ואסור כתנא קמא.

טז מתני, ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע כו'. פירש הריטב"א (יד: ד"ה בעי) דרבנן קאמרי לה ולא מדרבי יהודה הוא.

דף יד ע"א

א גמ', ורמינהו הוסיפו עליהן אלכסנזן ואסטרובילין כו' דתנן כל שיש לו עיקר וכו'. ופירש רש"י בד"ה הוסיפו, לענין שביעית. ובד"ה כל שאין לו, פירש, להתקיים בארץ בימות הגשמים כגון קישואין ודילועין וכיוצא בהן. ובד"ה אין לו, פירש, ומותר לעשות מהן סחורה ואינו מצווה להפקירן. ובתוס' ד"ה תורניתא, והקשו עליו דאם כן אין שביעית נוהגת בחטים ושעורין וכל מיני דגן. ובחידושי הריטב"א ביאר בשם רבו, דהא דתנן כל שיש לו עיקר כו' ליכא משנה בהאי לישנא, ובנוסחי עתיקי גרסינן הכא, ובכל דוכתא דמיתיי לה דתנן, וכוונתו למתני' דשביעית (פ"ז מ"א) זה הכלל אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ומתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית יש לו ביעור ולדמיו ביעור וכו'. ועוד תנן התם, ועוד כלל אחר אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה או ממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ יש לו ולדמיו שביעית ואין לו ולדמיו ביעור ע"כ, וכל שיש לו עיקר דיש לו שביעית, היינו שלוקטין עליו ומניחין שרשיו, וכל שאין לו עיקר ואין לו שביעית, היינו שלוקטין עיקרו ושרשיו, אין לו דין שביעית גמורה, דהיינו שאין לו דין ביעור לפי שאין ביעור אלא

מלהעמיד בפונדק, דחשו. (ש. מ.) אמנם לפי מה שאמרה הגמ' לקמן (כב:): דחיבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן, יש לומר, דסתם בהמה אינו רובעה אלא אם חביבה עליו, וכיון שזבן בהמה זו לשחיטה, אינה חביבה עליו, ומאי טעמא יבוא עליה הרי אינה של ישראל, אבל בהמת ישראל, כיון שהיא חביבה עליהן מעצם היותה בהמתן של ישראל הרי אף באופן דאינה מיוחדת לו בועלה]

טו) תוס' ד"ה אמר רב, פירוש וכו' וקשה לר"י וכו'. הקשה המהרש"א הא לקמן, פירשה הגמ' דהטעם דאסור למכור לכותי, משום שחשוד למכור לעכו"ם, ואם כן, אף דהם לא נחשדו ארביעה, עכו"ם נחשד, ומהאי טעמא אסור למכור להם. והמהר"ם הוסיף דטעמא דאסור התם משום שנחשדו למכור לעכו"ם במקום אחר שחשודים על הרביעה. ועיין בדבריהם. [ולכאורה יש לבאר דכוונת תוס' היתה דברי להקשות, דלשיטת רב קורם שחזר, דביאור "מקום שנהגו" היינו שנהגו לעשות מעשה הרביעה, ובמקום שאסור לייחד אסור למכור כיון דחשידי על הרביעה, והיכא דלא חשידי לא, אם מה שכתבה הברייתא גבי כותי היינו נמי כהאי פירושא, ואם כן איך אמרה הגמ' שכותים אענם חשודים על הרביעה, ומה שסיימו דלפי מה שחזר בו רב אין כאן קושיא דהא משום דביאור מקום שנהגו לאו היינו שנהגו לעשות מעשה ההרבעה אלא שנהגו להחמיר, אם כן שפיר יש לומר הכי אף שכותים לא נהגו להרביע מכל מקום יש למקומות שנהגו להחמיר. ואם כן נפלה הקושיא].

טז) גמ', ורמינהו אין מעמידין בהמה כו'. היער בחידושי הריטב"א, כיון דלאוקימתא דסלקא דעתיה דרב, כבר חזינן דבמקום שנהגו לרבעו אסור למכור, ואם כן מאי קמשמע לן במתני' דאין מעמידין לענין יחוד. וביאר, דקא משמע לן דאפילו העמדה כדי אסור, ולא אמרינן דהנכרי מרתת ולא נגע בה שמה יהא נתפש כגנב, משום דיצרו תקפו, וכדאייתא לקמן (עא.). "לנסך אין פנאי לבעול יש פנאי" [והיינו משום דיצרא דעירות תקיף] ועיין דבריו שכתב טעם נוסף.

דף טו ע"א

א) גמ', עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר. ואמרינן בגמ' לקמן (כב:), דהיינו אף בזכר דלית ביה טעמא דנעקר, מכל מקום מכחיש מחמת רביעתו. **ב) רש"י ד"ה ורבי אלעזר, בתוה"ד,** אבל במכירה ליכא למיחש לרביעה דעובד כוכבים חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה כדי שלא תעקר שנעשית עקורה ברביעה וכו'. והטעם דאחמור פירש רש"י בפסחים (גג.) ד"ה ובמקום, דגזרו אטו מכירת גסה. והר"ן (ד. מדפי הרי"ף) פירש, דאסרו מכירה, אטו העמדה בפונדק, דבהא חיישינן לרביעה. ובחידושי הריטב"א פירש, דהחמירו שלא לסמוך על חזקה ד"אדם חס על בהמתו", דיש שאינם חסים, או שמה יצרו תקפו, וכן פירש המאירי. והרשב"א הביא מהירושלמי, דטעמא דנהגו לאסור למכור, משום דמכירת עז מוציאתה מדין בכורה, ומכירת זכר מדין מתנות כהונה, ואין ראוי להפקיעם ממצוות, אמנם הקשו שם אהאי טעמא, דאם כן נאסור למכור חטים שיוציאום מידי חלה, יין ושמן שמוציאם מידי ברכה, ולא תירצו. אמנם המאירי כתב דיש לחלק, שהללו חיי נפש, ואי אפשר בלא הם.

ג) תוס' ד"ה ושמעיה לקליה, וא"ת ל"ל טעמא דמחמר כו' אי לאו טעמא דמחמר דחמיר טפי. אמנם הר"ן (ד: מדפי הרי"ף) הקשה דאי נקט איסורא דמחמר משום דחמיר, ואין הכי נמי איכא נמי איסור דשביתת בהמתו, היאך שרי ר' אחאי לזבוני חמרא אגב ספסירא, כיון דלא ידעה לקליה דתיוול מחמתיה, הא אף דאיסור מחמר לא עבר, אשביתת בהמתו עבר אי מנסי לה הגוי. והביא דהרשב"א תירץ דלא חיישינן דמנסי לה אלא בחצר, והולכת משוי בחצר לא מקריא מלאכה דליחוש לה, אבל משום מחמר איכא בכל

מערים, או לאכילה קבעי ליה, ועוד, דלא הוה להו למימר, "אבל אם אמר זה וזה", אלא בעו למימר, "אם אמר תרגול שחור ולבן למי". ומשום הכי פירש כר"י, ובהאי גוונא לא חיישינן כל כך לעבודה זרה, אף שלוקח נמי הלבן, כיון שלא פירש שרוצה אותו דוקא, ושמא במקרה לקחו, ועוד, דלקח גם שחור, זו שיטת רבי יהודה. אבל רבנן, חשו שמא לקח השחור משום שמערים, ובאמת, לעבודה זרה קבעי ליה, דאם לאו הכי אמאי לא לקח שניהם שחורים. ומינה דייק, דבליכא שנים שחורים, אלא רק שחור ולבן, אף רבנן מודו דשרי, והוא לשון זה חזה, כלומר, "מתוך מה שיש לך". אמנם היינו דוקא בלקח שחור ולבן, אבל בלבן לחודיה, אף שלא מכר אחר אסור, משום דאין הוכחה משחור דלאו לעבודה זרה קבעי ליה, וזה ביאור הברייתא, תניא נמי הכי, אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שאמר תרגול זה לבן, כלומר, דאף ר' יהודה המיקל, מודה בהא דאסור.

ט) גמ', עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וכו'. כתב הריטב"א, דווקא בידעינן שיש ומשתה וחולה אבל באומר, לא מהימנינן ליה וחשדינן שמה מערים, משום דידע דאם לא יאמר כן לא יתנו לו.

י) רש"י ד"ה מותר, דלסעודתו קבעי ליה משום נוי וכו'. הקשה בלחם סתרים, מאי נוי איכא, וכי מעלהו בנוצותיו על השולחן דבעי לבן דווקא. ובראב"ד פליג ארש"י, וכתב דודאי אין המשתה טעם דבעי דווקא לבן, ועל כן באומר דבעי לבן אסור, ובאמר "זה" על הלבן בעלמא מספקינן דלמא לעבודה זרה בעי ליה, ואסרינן מספק, אבל הכא כיון דידעינן בברור דצריך לסעודה, מסתבר יותר לתלות דלצורך אכילה ולא לעבודה זרה בעי.

דף יד ע"ב

יא) גמ', והתנן אין מוכרין להן במחובר לקרקע. פירש הרש"ש, דלא תירצו דאיירי בקצוץ, משם דידעו דלא מקריבין קצוץ אלא מחובר, דליכא למימר דדקל תלוש לאו שמייה דקל וזהו הכרח הסוגיא דאיירי במחובר דלהדיא אמרו **בבא קמא** (צו.) דדקל שנקצץ אין זה שנוי השם דאכתי שמו דקל, ועל כן תירצו דאיירינן בפירות דמקריבים אף בתלוש.

יב) תוס' ד"ה חצב קשבא, בתוה"ד, ואף לעובד כוכבים דאינו כומר וכו'. והקשה הנמוקי חיים, אמאי אסיר הא לעיל (העמוד א') התירו בחבילה של לבונה, אף דימכור לאחרים את הזכה ויקריבו, ומשום לפני דלפני לא מפקדינן. ומאי שנא הכא דאסור. ותירץ, דמשום הכי דקדקו התוס' וכתבו, **דבבבא**, דעל ידי כך הוי כמוכר לכומר עצמו. ולעיל דשרינן, היינו בשמא ימכור לאחרים לעבודה זרה והוא הוי לפני דלפני. והאמרי צבי תירץ, דלעיל איירי בתקרובת עבודת כוכבים, דאסור לגוי להקריב, ובהא הוי לפני דלפני. אך הכא דבספרים איירי, והוי איסור דלא ישמע על פיך, כלומר דאסור לישראל לגרום שישמע שם עבודת כוכבים על ידו, אסור אף בלפני דלפני דסוף סוף נשמע על ידו.

יג) בא"ד, ובמסקנא דהך שמעתא כתב הר' ברוך כיון דשאר דברים כו' לכוומר עובד כוכבים לבונה וכו'. הקשה השיטה, חדא, אמאי הוי רק בגדר פירושן של "שאר דברים", הא לבונה זכה אסרו במשנה. ועוד, אמאי רק לכוומר אסור, הא זכה לכל גוי אסור, ופירש תתוס' איירי באינה זכה, דהויא "שאר דברים" ושריא בכל גוי, אבל לכוומר אסור דהוי ליה כמפרש דבעי לה לעבודת כוכבים, וכן משמע ברא"ש (סי' טו) שכתב, דלכוומר או ביום איד אף לכל גוי, אסור, ובשאר ימים מותר, משום דסתמן מותר.

יד) [תוס' ד"ה מקום שנהגו, וא"ת במקום שנהגו שלא למכור נמי נימא לשחיטה זבנא. ולכאורה צריך עיון אמאי בעומדת לשחיטה ליכא חשש רביעה, ואין לומר דדווקא במכר לעבודה דשוהה בידו חיישינן ובמוכרה לשחיטה שתיכף ישחטנה לא חשיד, הא בגמ' לקמן יבואר, דאף למעט זמן, אסור להעמיד בהמה בפונדק של גוי, ומאי שנא מכר לשחיטה דלא ניחוש,

הפוסקים אין נראה דהוצאה דבהמתו אינו אלא איסור דרבנן. עוד כתב, דלדעת הר"ז (שבת ריש פרק הזורק) דטעמא דאיסור טלטול ד' אמות ברשות הרבים, משום דד' אמות של אדם קונות לו, והוי רשות האדם והווי כמוציא מרשותו, בודאי לא שייך איסור זה בבהמה דלית לה דין ד' אמות.

(ח) גמ', ושכירות מי קניא והתנן וכו'. בחידושי הריטב"א גרס, אף במקום שאמרו להשכיר וכו' מפני שמכניס לתוכו ע"ז, והתורה אמרה לא תביא תועבה אל ביתך ואי סלקא דעתך וכו'. [דהיינו דכבר בקושיא הביאה הגמ' להאי דרשא] ופירשו, דאף דמוכח לקמן דהאיסור להכניס עבודה זרה לביתו אינו אלא איסור דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, משום דקרא לא איירי ב"איסור הכנסה", אלא ב"איסור הנאה", ומשמעותו שלא יהנה מעבודה זרה. פירש בשם מורו, דהא דאקשי הכא "כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל" היינו דכיון דסמכו רבנן להאי איסורא מ"לא תביא תועבה אל ביתך", אם איתא דשכירות קניא וביתא דגוי הוא, לא איתא אסמכתא שפיר, ולא הוה להו נמי למיסר בהא, אלא ודאי משום דשכירות לא קניא, והוי ביתא דישראל.

(ט) גמ', שאני ע"ז דחמירא דכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך. בחידושי הריטב"א גרס, דכתיב (דברים פי"ג י"ח) לא ידבק בידך מאומה מן החרם, וכתיב (שם פי"ז כ"ו) לא תביא תועבה אל ביתך. וביאר, דילפינן מהא שלא יגרום להכניס ע"ז תוך ביתו כלל, ואפילו היכא דאגרה או שאולה דמכל מקום שמו עליו, וביתך קרינן ביה.

(י) גמ', וכהן ששכר פרה מישראל כו' לא יאכילנה כרשיני תרומה, בתוס' רי"ד ביאר, דכרשינין הוו נמי מאכל אדם אף שעיקרם לבהמה כשעורים דחוו נמי לאדם, דאי חוו דוקא לבהמה לא שייך בהו תרומה.

(יא) גמ', שם. הקשה בחידושי הריטב"א, אמאי אסיר, הא אף לישראל שרי להאכיל בהמתו כרשיני תרומה דהא תרומה שרי בהנאה כמו שאמרו "מערבין לנויר ביין ולישראל בתרומה". ותירץ בשם רבנו תם, דדווקא הנאה כי התם דלא "כליא קרנא", אבל הנאה דמכליא אסורה מדרבנן דומיא דאכילה, והא דתנן שמן של תרומה מדליקים ממנו במבואות האפלים ברשות הרבים, הא מכליא קרנא, היינו ברשות כהן ומשום דאיהו נמי מתהני מיניה. וכן הא דאיתא בפסחים (לד) אבא שאול גבל של בית רבי היה ומחמין לו חמין בחיטין של תרומה, משום דבבית רבי הוו כהנים והיה מותר לאבא שאול ליהנות משל תרומה לצרכן.

(יב) תוס' ד"ה ישראל ששכר, בתוה"ד, לידוק מרישא וניחא נמי שיכול להאכילה כו'. פירש המהרש"א, דכוונתם לבאר, דכיון דאין מוזנותיה עליו אינה שכורה גמורה, והויא בהמתו של כהן דמותרת בתרומה, ומה שכתבו ניחא נמי וכו', היינו דלא הוה ישראל כגולן על התרומה, דהא מוזנותיה על הכהן, והרוויחו דלא בעינן לדחוק כמו שפירש רש"י ד"ה יאכילנה.

(יג) גמ', גזירה משום שכירות, וגזירה משום שאלה, וגזירה משום נסיוני. כתב המאירי, דיש אומרים דאסור להשאיל ולהשכיר לגוי אף ביום א', אם הבהמה תישאר אצלו בשבת, דהא מסקינן דשאלה ושכירות לא קנו לענין איסור, ועובר בעשה ד"למען ינוח". ויש מתירין אפילו ברביעי וחמישי, והוכיחו מהא דלביית שמאי דסבירא להו דאדם מצווה על שביית כליו, מכל מקום ברביעי וחמישי התירו, והוא הדין לרבנן בבהמה. והיש אוסרין דחו הראיה, משום דיש לומר דבית שמאי סברי דשאלה ושכירות קניא, ואפילו הכי בערב שבת אסור, דודאי לצורך שבת אגר לה, ולכתחלה ראוי למנוע. וכתב, דאין דבריהם נראין, אלא דאפשר דכלים לבית שמאי לא חמירי כבהמה לרבנן. וכן הביא בקובץ שיטות קמאי בשם ספר האורה לרש"י.

(יד) תוס' ד"ה שרא ליה למזבן, בתוה"ד, והר"ר שמעיה פירש וכו'. הקשה המהר"ם, הא במתניתין גזרינן שבורים אטו שלמים, משום שיחשבו שמכרם שלמים, ואי מכרם שלמים הווי גזירה משום שאלה וכו'. ומשום הכי פירש

דהו. אבל הר"ן דחה הדברים על פי מה שהוכיח משבת (קנג). דהיכא דהבהמה לא עבדא איסורא ליכא לאיסור מחמר.

(ד) בא"ד, שם. והר"ן (ד: מדפי הרי"ף) תירץ, דבנסינוני ליכא משום שביית בהמתו, לפי שדרכין של בני אדם שקוצצים לבהמה דמים ולאחר מיכן מנסים אותה, אם מוצא טעות במקחו מחזירה, ואם רוצה הרי היא ברשותו, וכל כי האי גוונא ברשות לוקח היא. כדתינא, בבא מציעא (פא.). הלוקח כלים לשגרין לבית חמיו ואמר לו, אם מקבלים אותן ממני אני נותן לך דמיהם ואם לא אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן, ונאנסו בהליכה, חייב, וטעמא דמילתא, כיון דהדבר תלוי ברשות לוקח, הרי הן שלו עד שגילה דעתו שאינו חפץ במקחו. והוכיח שאין החיוב משום שואל, מהא דאיתא בבבא בתרא (פח.). גבי ההוא דאייתי קרי אתא כל חד וחד ושקיל, קם [המוכר] אקדשינה, ואמרינן התם, כיון דקייצי דמייהו, אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. אלמא מתורת מקח נגעו בה, דאי מתורת שואל, הוה ליה כפקדון דאי איתיה בעיניה, מצי מפקיד מקדיש להו, (כמו שכתב הרי"ף), בפרק קמא דבבא מציעא). וכיון דעובד כוכבים קני לבהמה, ליכא משום "שביית בהמתו". אבל איסור "מחמר" איכא, דאי ליכא לדין "מחמר", אלא בבהמה שלו, בטלת איסור "מחמר" לגמרי, דכיון דליכא ב"מחמר", לא חטאת ולא מלקות, מאי נפקא בהא דאסרה התורה "מחמר" הא בשלו עובר משום "שביית בהמתו", ובשל חבירו אינו עובר אף ב"מחמר", אלא על כרחך ד"במחמר" עובר אף בשל חבירו, לפי שמחמתו נעשית מלאכה זו. ואף על גב שבכל הש"ס אמרו, "מחמר אחר בהמתו", אורחא דמילתא נקט, ועוד דבהמתו ידעה לקליה ואול מחמתיה, מה שאין כן בשל חבירו, דלא ידעה לקליה, אבל הכא הא ידעה ליה ושייך מחמר בשל גוי.

(ה) בא"ד ואומר ר"י וכו'. הגרע"א בגליון הש"ס ציין לשו"ת הריב"ש (סימן כד), שתירץ, דהכא לאו ברשיעי עסקינן, שיניח, שהבהמה תעשה מלאכה בפניו, והוא הדין דלא חשו שיחמר, או ינהיגנה בקול בהדיא, דהא בהמשך הגמ' לא אמרו אלא "דשמעא לקליה ואולא מחמתיה". ולפי שאינו מתכוון לחמר, הוצרך תלמודא לומר דניחא ליה דאולא מחמתיה, ולפי זה אתי שפיר מה שאמרו בספסר, דלא ידעה לקליה, ואם היה מנהיגה בקול, היתה הולכת מחמתו, אף שאין מכירתו, אלא דלהא לא חשו, אלא שתלך ממילא, על ידי קולו, ולא שייך בספסר דאינה מכירה קולו.

(ו) רש"י ד"ה מחמר, וה"ל מחמר בשבת וכו' ואיכא למ"ד וכו' דחייב חטאת והתם פלוגתא. אמנם הר"ן (ד: מדפי הרי"ף) כתב, דאף דאין במחמר חיוב מלקות ולא קרבן, חמיר טפי, דעביד איסורא בגופיה, והוסיף על תירוץ התוס' דהחשש בנסינוני יותר קטן משום דהווי לפי שעה, דדבר רחוק הוא, ואינו מצוי שימכור סמוך לשקיעה וכו', וכתב דנראה, דלכך כיוון רש"י, במה שכתב, "והוה ליה מחמר, ואיכא מאן דאמר, בפרק בתרא דשבת, דחייב חטאת, והתם פלוגתא". דהיינו לומר, שאף שאין אנו חוששין, בכהאי גוונא לשביית בהמתו, מפני שחשש רחוק הוא, למחמר, שהוא איסור חמור, דחייב חטאת, חיישינן. וכתב, דאפשר דמהאי טעמא כתב הרמב"ם (פ"כ משבת ה"ג) דאיסור מכירה לגוי מטעמא דשאלה ושכירות, ולא הזכיר נסיוני. דכיון דלדידן דקיימא לן דמחמר פטור מחטאת, כי היכי דלא חיישינן לשביית בהמתו בנסינוני, הכי נמי לא חיישינן ללאו דמחמר, דכיון דהאי לאו והאי לאו, וכי היכי דלהאי לא חיישינן מפי שהדבר רחוק, הכי נמי למחמר, דלא שאני לן בין לאו דגופיה בין לאו דבהמתו.

(ז) בא"ד, שם. הקרני ראם (על הרי"ף ד: תירץ קושיית התוס', דכיון דהוצאה מלאכה גרועה ובעינן קרא יתירא ללמד דמלאכה היא, כיון דלא מצינו קרא למילף דגבי שביית בהמתו מחייב אהיהא מלאכה, לא מחייב עלה. ומשום הכי כתב הפני יהושע (בשבת) דאינו אסור בהוצאה אלא מדרבנן, ואם כן יש לומר, דלא גזרו למכור משום חשש איסור דרבנן. אמנם כתב, דמדברי שאר

ובחידושי הרמב"ן והריטב"א גרסי שאין אונן רשאי, והקשו, מאי שנא מהא דתנן בגיטין (סא), וכן בשביעית משאלת אשה חברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ריחיים ותנור. והביאו דרבינו תם תירץ, דהתם כיון דאיירינן בשאלה מותר מפני דרכי שלום, אבל הכא אם אינו רוצה למכור כליו מי יכופו לכך. והקשה הרמב"ן, הא הכא באומן איירינן שמוכר לכל, וכיון שלא ימכור לחשוד, הוי ליה איבה. [ואולי יש לומר דרבינו תם גרס כגירסא דידן ולא איירי באומן אלא בסתם אדם] והרמב"ן תירץ, דאיתא בירושלמי, דיש לתלות בנפה למנות בה מעות, כברה לכבור בה חול, ריחיים לטחון סמנים, ותנור לטמון בו אונן של פשתן, מיהו אצרכינן אכתי לטעמא דמפני דרכי שלום, דכיון דשאלה הוא ולא מטיא ליה הנאה מיניה, נאמר דלא לישוי נפשיה בספק איסורא בכדי, אי לאו טעמא דדרכי שלום, אבל כלי האומן שאסרו דאי למלאכה דהשתא בעי להו אי אפשר אלא לעשות בהם מלאכה דאיסורא, כיון דליכא למיתלא, לא שרינן מפני דרכי שלום.

(כ) תוס' ד"ה והרי כלים, בתוה"ד, ושמא יש לומר וכו'. הקשה המהר"ם דאם ההוה אמינא היתה דגבי כלים נמי יש לתלות, מה אמר רב אשי אלא כל היכא דאיכא לתלות תלינן וכו' הא הוה ליה מימר דבכלים אין לתלות. ובחידושי הריטב"א פירש דאתקפתא דרב אשי. היתה על אתקפתא דרבה דלעיל, "וכל היכא דאין אדם מצווה מי שרי" כלומר, וכי טעמא דשרו בית הלל בפרה משום דאין אדם מצווה, וליכא אלא לאו דלפני עור, (עיין לעיל אות טו) והרי כלים דאין אדם מצווה על שביעתם בשביעית, ותנן אלו הן כלים שאין האומן רשאי למכרן וכו'. פירוש דאף דאיכא קצת למיתלי למימרא דלשתא אחריתא בעו להו, תלינן לחומרא לומר דאילו לשתא אחריתא בעו להו, למה ליה למזבניהו מהשתא ולעילי נפשיה בחשדא. וכן פירש רש"י בד"ה המחרישה, דסתמייהו לעבודת קרקע, והשתא לאו משום שתא דלקמיה הכא קא זבין להו שהרי כל שעה הן מצויין]. אלא ודאי לעולם כל היכא דאיכא למיתלי, כלומר שקרוב לודאי לתלות לקולא, תלינן, ואפילו היכא דאדם מצווה, וכל היכא דליכא למיתלי, כלומר דליכא למיתלי בענין דליהוי ביה אומדנא דמוכח לקולא לא תלינן, אף דאינו מצווה, שאין הדבר תלוי אלא בדאיכא למיתלי שפיר או ליכא למיתלי. ולפני זה יש לומר דגם תוס' כיוונו לדברי הריטב"א דבעינן לומר דיש כאן גם צד למתלי להיתירא דאי ליכא כלל למתלי מה הוכיח רב אשי].

(כא) [גמ', איתביה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים וכו' אלמא לא חשידי וכו' אלא משום דאתי לזבונה לעובד כוכבים. לכאורה להוה אמינא דגמ' הכא חיישי בכותים לרביעה במקום שלא נהגו למכור להם, אבל למסקנא דחזינן דלא חשידי על הרביעה, מקום שנהגו שלא למכור היינו מחששא שימכור לעובד כוכבים, ולכאורה לדברי ר' אלעזר ולמסקנא דרב לעיל (עמוד א), דאף גויים לא חשידי ארביעה אי ימכור להם אף אם ימכור לו לא ירבע אותה. אלא בעינן למימר דגזירה דמכירה לגוי לא היתה משום רביעה אלא משום שכירות שאלה ונסינו. וכמו שהבאנו שם באות א' לשיטת רש"י בפסחים]. והנה כתב רש"י ד"ה אלמא לא חשידי, בתוה"ד, הא בהמה גסה אסור. והרש"ש הבין כוונתו דקושיית הגמ' מדיוקא. וכתב, דבחינם דחק רש"י לדייק מהברייתא, דבהדיא קתני ליה דבמקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין אף בדקה, והיינו משום דהדר מזבין לגוי. [אמנם יש לומר, דכוונת רש"י נמי לפרש כמו שביאר הרש"ש, ולא היתה כוונתו לדייק. אלא לומר, דאי אמרינן דלא חשידי ואפילו הכי נהגו שלא למכור, על כרחין דבהמה גסה אסור ומטעמא דלעיל, וטעמא דאיסור מכירה דדקה אטו גסה הוא].

(כב) [גמ', א"ר דימי כו' כך אסור למכור לליסטים ישראל. פירש רש"י ד"ה ה"ג לעולם, לסטים השומט ממון מיד בעליו ונמלט והולך וכשרודפין אחריו נלחם ומציל עצמו ומאבד זה את ממונו. ולעיל בד"ה שלשלאות, פירש, שאין

דהר"ר שמעיה לא קאי אקושיית תוס', אלא לחדש דין בפני עצמו, דלא חיישינן, שעל ידי שהתרנו בספסירא יתיר לעצמו בעל הבית, דהווי גזרה לגזרה, אבל ליישב קושיית התוס' איהו נמי אית ליה לתירוצן קמא דתוס'. אמנם בחידושי הריטב"א ובמהרש"א פירשו, דשאני שבורים ושלמים דהווי גוף אחד, ומשום הכי אינה זה גזרה לגזרה אלא חדא גזרה, אבל בעל הבית וספטר שני גופים הם. וברש"ש תירץ, דבשבורים אסרו משום חשד ולא משום גזרה, והוכיח דאסרו משום חשד גם באיסור דרבנן. [וכאורה צריך ביאור, אמאי בגוונא דספסירא ליכא חשד].

(טו) תוס' ד"ה אימור, וקשיא לר"ת דאדרבה בכל התלמוד משמע דפרות יותר הן בנות חרישה. תירץ הרש"ש, דכל הנך סוגיות דר"ת, דפרות עדיפי, איירי בישראל דנאסרו בסירוס, וזכרים דאינם מסורסים משתגעים ונוגחים זה את זה. ומשום הכי חורשים בפרות, אבל הכא דמוכר לגוי שאינו מצווה ומסרס, ודאי דסתם שוורים לחרישה ולא פרות דכוחם מרובה.

דף טו ע"ב

(טז) רש"י ד"ה אין אדם מצווה, בתוה"ד, ואי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשחיטה. תמה בחידושי הריטב"א, מאי שנא איסור "לפני עור" מאיסור שביעת בהמתו, הא אדרבא איסור חמור הוא שעושהו בגופו. ותירץ, דא"לפני עור" דאורייתא, אינו עובר אלא כשנתנו למי שיעשה בו עבירה ודאי, ואף דרבנן אסרו אפילו סתמו, היינו דווקא היכא שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו עבירה. אבל היכא דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעבירה בעי ליה, אוקמוה רבנן אדינא והתירוהו. אבל הכא שהוא מוזהר מן התורה על שביעת בהמתו, כל היכא דאיכא חשש מלאכה חיישינן, ואסרי רבנן ולא תלו לקולא. והוסיף דהיינו נמי טעמא דאחמור רבנן לאסור מכירה אטו שכירות, כיון דתחילת איסורו מן התורה בבהמתו, אפילו מן הספק הוא, שיש לו לזהר בשמירה מעולה שלא לעשות מלאכה עלי ידי בהמתו אפילו ביד אחרים, ואפילו נטלוח ממנו למידי דהיתירא, כמו שהוא מוזהר על עצמו.

(יז) גמ', אמר ליה אביי וכו' והרי שדה דאדם מצווה על שביעת שדהו בשביעית ותנן וכו'. פירש בחידושי הריטב"א, דשאלת אביי היתה, משום דהכא איתא תרתני איסורא, חדא דלפני עור, וחדא איסור שביעת שדהו, ואפילו הכי תלו בית הלל לקולא. [ואולי אפשר להבין מדבריו דאין האיסור בשביעית מן התורה דמשום הכי כתב דהווי תרתני לאסורא] אמנם התוספות רי"ד דייק מדברי רש"י, דבשביעת קרקע הוזהרנו בשביעית מן התורה, ונפקא לן מ"שנת שבתן יהיה לארץ". וכתב דמהאי טעמא אסור להשכיר שדהו לגוי בשביעית, אבל בשבת לא הוזהרנו על שביעת קרקע, הלכך אין איסור להשכיר לו. אבל רש"י ביאר, דאיירינן לענין מכירת שדה ניר לישראל ולא לגוי, וגם טעם האיסור כתב משום לפני עור. ולכאורה משמעות דבריו דהווי לפני עור דאורייתא, כיון דסתם שדה ניר לזריעה עומד. [אמנם לכאורה צריך עיון, דמה שייך איסור שביעת שדהו, לדין לפני עור].

(יח) תוס' ד"ה מי דמי, בתוה"ד, לא שייך בה שאלה ונסינו. כתב המהרש"א, דלכאורה נראה מדבריהם, דגזירה דשכירות ודאי שייך בשדה, אלא משום דהך גזירה לחודא לא אסרינן מכירת שדה לעובד כוכבים. והעיר, דמהא שכתבו התוס' לעיל (עמוד א') ד"ה אימור לשחיטה, מיהו מאותן שרגלים לשכור לעובדי כוכבים קשיא כו', משמע דמשום שכירות לחודא נמי אסרינן מכירה לעובד כוכבים. וכתב, דנראה לומר דודאי שייך שכירות בשדה, אלא דליכא לגזור מכירת שדה לעובד כוכבים משום השכרת שדה לעובד כוכבים, כיון דהשכרת שדה לעובד כוכבים אסורה אף בחול כדאיתא לקמן בפירקין.

(יט) גמ', מתקיף לה ר' אשי וכו' ותנן אלו הן כלים שאין אדם רשאי כו'.

לו. כתב המהר"ם, דתוס' אזלי לשיטת הרשב"ם דלעיל בתוס' ד"ה אימור לשחיטה, דדוקא פרות התירו דלשחיטה זבנו להו, אבל שוורים אסירי דלמלאכה בעי להו, ואם כן שפיר איכא למיחש דיאמרו כחוש מכרו לו. אבל לשיטת ר"ת (שם) וכמו שפירש שם ר"י דשרי למכור כל השוורים, ובפטם איסתפקו שמא חמיר דמשהו ליה ועבדי על חד תרין, ודאי אין לגזור אטו שוורים אחרים. ומעצם מה שהקשו התוס' כאן, דיאמרו כחוש מכרו לו, משמע נמי דלא כמו שפירש ר"ת (שם) דספיקא דגמ' הכא בשור כחוש העומד לפיטום.

ו) בתוה"ד, כי היכי דגורי רבנן בשבורה. פירש המהרש"א, ומדרבנן נילף לר' יהודה, דאיהו פליג עלייהו משום דסבר דלא משהי לה, אבל אי משהי להו בודאי מודה דאסור, אם כן למאי הוצרכו לטעמא דמלאכה, הא במשהי לה לא פליג ר' יהודה אדרבנן ומודה דאסור שמא יאמרו כחוש מכרו. ז) תוס' ד"ה אבל האי דלשחיטה, לאו דוקא וכו'. כתב המהר"ם, דדברי תוס' הכא איירי דוקא לשיטת ר"ת (עיי' לעיל אות ג' וה') דסובר דכל בהמה טהורה תלינן בשחיטה ושריא במכירה, אך לפירוש רשב"ם דרק בפרות תלינן ובשוורים אסור לא קשיא מידי והכל דווקא. וכן כתב בפירוש תוס' רבינו אלחנן.

ח) גמ', ת"ש של בית רבי היו מקריבים שור של פטם וכו'. ומוכח ממה שחיסר ד' ריבבן שיובא שחוט, דבחי אף בפטם אסור כיון דמשהים אותו. ט) גמ', ולטעמיך שאין מקריבים אותו היום אלא למחר מאי טעמא. פירש בחידושי הריטב"א, לטעמיך דהוציא ד' ריבבן שלא יעבור על איסור, הא אין לחוש שיקריבו ביום אידו ומשום לפני עור, דהא יש לו לקיסר מספיק בהמות, ודאיול ומודה נמי ליכא למיחש דהכא נתן לו מס, ואינהו לא אולו ומודו כשמקבלים מס. אלא ודאי מה שחיסר ד' ריבבן לא היה מחשש איסור לא בהתחלה ולא בסוף, "אלא למעקר מילתא בעיי", כלומר, לפרוק מעליו עול אותו מס ועקר ואתא פורתא פורתא, ולא הוכיח דלמיעקר מילתא עביד מדקתני "חסר ריבבן שאין מקריבין אותו כל עיקר", משום דאיכא למימר, נהי דבסוף עבד למעקר מילתא, מעיקרא לא הוה עביד אלא למעקר איסורא, ומשום הכי הוכיח דאף מרישא מוכח דודאי למעקר מלתא עביד, דהא ליכא איסורא ביום אידם טפי מלמחר. ובחידושי הרמב"ן ביאר, דמה שטרח לבטל המס מעליו היה מפני שהיתה עבודה בזויה עליהן (וכן פירש רש"י) ועוד, שהיה להם חלישות דעת בדבר דרבנן לאו בני מיתן כרגא נינהו.

ז) גמ' שם. עיי' באות הקודמת, והתוספות רי"ד כתב דנראה שלא לגרוס "ולטעמיך וכו'", והיינו משום דודאי יש טעם שלא להקריבו להם ביום האיד דמודו לעבודה זרה, אלא למחר דלא מודו. וגרס, "לא, התם מיעקר מילתא פורתא פורתא הוא דאתי". דהיינו, דאין להוכיח מכח השאלה דאם חיישינן שמא משהי ליה, מה הרוויח רבי בהא דאשהי ליה למחר, דמכל מקום הרוויח לאיסור הודאה דיום אידם. ואי גרסינן "ולטעמיך" הכי גרסינן, "ולטעמיך שאין מקריבין אותו כל עיקר למה לי", דהיינו, כיון שאין מקריבין אותו אלא שחוט ואין מקריבין אותו אלא למחר, למה הוציא עוד ד' ריבבן שלא יקריבנו כל עיקר, והלא לא נשאר איסור בדבר, אלא נתכוין לעקור מעט מעט שלא יחזור הדבר לכמות שהיה להקריבו ביום אידם.

יא) גמ', וכי משהו ליה בריא ועביד מלאכה. פירש רש"י, בד"ה וכי משהו ליה, אתקפתא היא כלומר ואי משהו ליה בריא תו למעבד מלאכה דקא בעית למסריה. ויש לבאר האתקפתא, דאף דרבי חפץ למיעקר לאותו מס פורתא פורתא, מכל מקום אי נאסר למכור להם שור פטם, מאי טעמא הוציא רבי ד' ריבבן לדחות מיום אידם למחרת, הא משהו ליה ועביד מלאכה. ולכאורה יש לומר דאליבא דרש"י כיון דלא השיב לו, מוכח דלא חיישינן בשור פטם. ומה שביאה הגמ' לדברי רב אשי, היינו לבאר הצד שיאסר כשנתפקה הגמ' וכמו שביאר הריטב"א באות הבאה.]

מוכרין להם כדי שלא יזקו ישראל.]דהיינו דטעם איבוד ממון ישראל סגי לאסור למכור לו, ולא בעינן לחוש לפיקוח נפש דישאל. ויש לומר דאף דמלשון הגמ' "אי דחשיד דקטיל, פשיטא, היינו עובד כוכבים" משמע, דבעובד כוכבים חיישינן דקטיל, מכל מקום כיון דגבי ישראל אוקימנא מטעם נזק לא בעינן לטעמא דקטיל גבי עובד כוכבים.] ואמנם כן כתב הרמב"ם בפ"ט מעבודת כוכבים ה"ח) כשם וכו' כך אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים וכו' וכן אסור למכור כלי נזק לישראל ליסטים. אמנם בהלכות רוצח (פי"ב מרוצח הי"ד) כתב הטעם בישראל, מפני שנמצא מחזק ידי עוברי עברה ומכשילו, ועובר בלא תעשה שנאמר לפני עור לא תתן מכשול.

דף טז ע"א

א) גמ', תניא וכו' שאינה יכול להתרפאות אמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת וכו'. התורת חיים הביא דהרמב"ם בפירוש המשנה כתב דטעמא דרבנן בשבורה משום שמשהי אותה לטחון ברחים, וכן פירש בפירוש המשנה בפסחים (נג.). וכתב התורת חיים דאין להקשות מהא דמשמע בסוגיין דטעמא דמשהיין לה משום דמרביעין עליה ויולדת כו', משום דאיכא למימר דרבנן לדבריו דר' יהודה קאמרי ליה הכי, כדמשמע בבכורות (ב:).

ב) גמ', אלמא לא מקבלת זכר. כתב בחידושי הריטב"א, דדעת הראב"ד דגבי זכר אסר רבי יהודה דהוא רובע בהמה אף שהוא שבור. וכן דייק לשון המשנה, דקתני רבי יהודה מתיר בשבורה ולא בשבור, וכתב דדוחק הוא, משום דלפי זה, מה שהתירו לקמן בארי לרבי יהודה דשבור הוא אצל מלאכה, היינו דוקא בארי נקבה. ומשום הכי פירש דרבי יהודה התיר שבורין בזכר ונקבה, ומה שאמר שבורה, משום דקאי אלשון "בהמה" גסה דהוא לשון נקבה. תדע דבירושלמי אמרו דלא פליג ר"י אלא בזכר, ולא קשיא להו מאי דקתני לשון נקבה "בשבורה", ואף דאין הירושלמי הולך בשיטת גמ' דידן, מכל מקום נשמע מיניה דשבורה לאו דוקא משום נקבה נקיט לה.

ג) גמ', איבעיא להו שור של פטם מהו. בתוס' לעיל ד"ה אימור לשחיטה הקשו על ר"ת שפירש (כמו שפירש רש"י שם בד"ה אימור) שהתיר רב הונא למכור כל היכא דאיכא למימר דזבניה לשחיטה, מהא דאיסתפק לגמ' דידן אשור פטם, ומשמע דשור אחר אסור. ותירץ ר"י (שם), דלעולם שאר שוורים מותרים והא דאיסתפק לגמ' גבי שור פטם, היינו דאולי יש להחמיר ביה משום דאיכא למיחש שישא אותו דעביד מלאכה על חד תרין. ור"ת פירש, דשור פטם אינו מפותם עדיין דנימא דמהאי טעמא איכא למימר דזבין ליה לשחיטה, אלא עומד להתפטם, ונסתפקה הגמ' שמא יש לאסור בו יותר משאר שוורים, דאדמשהי ליה לפטמו מימליך ועביד ביה מלאכה. ובחידושי הריטב"א פירש, דלרב הונא הותר דוקא למוכרו לטבח ואפילו שור סתם, אבל הכא מספקינן למוכרו לטבח גוי דלאו טבח. וביאר דהספק היה לסברת רב הונא, אי תלינן לקולא בתר שור גופיה דחוי לשחיטה טפי מחרישה, או תלינן לחומרא בתר לוקח דרוב גוים לרדיא זביני, תבעי לרבי יהודה תבעי לרבנן תבעי לרבי יהודה וכו'. והביא, דיש מי שכתב דאין הכי נמי דאליבא דרב הונא ליכא למיבעי, ובודאי מותר. והאי דבעי לה הכא, לא ידע להא דרב הונא. ועיי' באות הבאה.

ד) רש"י, ד"ה אבל האי דאתי, דמשהו ליה וכו' ואע"ג דהשתא ליכא למיחש לנסיגו, מיהו נפקא מינה חורבה למכור שאר שוורים לעובד כוכבים. עיי' מה שכתבנו באות הקודמת. ולכל הראשונים החשש בשור עצמו, אמנם לרש"י ליכא למיסר מהאי טעמא דאף שישתמש בו למלאכה, כיון דליכא למיחש לנסיגו לא גזרינן. דהיינו דסבר דבעינן דווקא ג' החששות כדי למיסר למכור להם בהמה גסה.]ועיי' לעיל (טו): תוס' ד"ה מי דמי, שאמנם ביארו כן שיטת רש"י.]

ה) תוס' ד"ה אבל האי דאי, בתוה"ד, תימא ל"ל וכו' אתי למימר כחוש מכרו

הדרגת היוזמי

מסכת עבודה זרה דף טז – דף יז

כ אלול – כא אלול התש"ע

זנבו מוכח דחי הוא וכשר.

דף טז ע"ב

יז תוס' ד"ה ארי, פ"ה דאתיא כר' יהודה וכו' ור"י אומר וכו' דלעולם הוא שבו אצל מלאכה. **בחיודשי הרשב"א** הוכיח כתוס' מסוס, דכיון דלאו בר מלאכה שחייבין עליה חטאת הוא שרינן ליה, ואפילו רבי דאסר, היינו משום דאתי לכלל מלאכה. הילכך ארי דלעולם לא אתי לכלל מלאכה אפילו רבנן שרו, והא דנקט רב אשי לישנא ד"שבור הוא אצל מלאכה" לאו למימרא דלא שרינן ליה אלא אליבא דמאן דשרי בעלמא שבור, אלא כיון דאקי לה רבה בר עולא, "בארי שבור" אמר ליה רב אשי דלא בעינן לאוקומי בהאי גוונא ואליבא דר' יהודה, אלא אפילו בארי שלם ואליבא דרבנן, דכיון דלאו בר מלאכה הוא כלל, לכולי עלמא הווי כשבור לר' יהודה.

יח תוס' ד"ה רב אשי, אומר ר"י דדייק נמי כו' דאריה חיה גסה הוא וכו'. פירש **המהר"ם**, דהוקשה לתוס' מנין לר' אשי דחיה גסה אסורה במכירה משום מלאכה, דלמא אין בה איסור מכירה וכבהמה דקה, והא דאמרו ארי לאו לדיוקא דאי ראוי למלאכה אסור, אלא קמשמע לן דאף בחיה דקה כגון ארי, שודאי אין בה כלל איסור מכירה מצד מלאכה (דהא אף בבהמה דקה לא אסור משום מלאכה), אסירא משום נוק הרבים. **ועיין מהרש"א**.

יט רש"י ד"ה למינות, מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים. וכעין זה פירש **הראב"ד** דגזרו שמד שלא לעסוק בתורה ומה שאמרו לו לזקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים כוונתו לתורה. והר"ח פירש שאמרו עליו שמודה בשתי רשויות, וביארו **המרומי שדה וחילופי גרסאות**, דבזמן הרומיים גזרו שלא להאמין באמונת הנוצרים, וגריס בר"ח חשדוהו שמאמין בשלוש רשויות והיינו אמונת השילוש כדבריהם.

כ גמ', **נכנסו תלמידינו אצלו לנחמו וכו'**. פירשו תוס' **חכמי אנגליה**, שהיה מצטער לדקדק מפני מה אירע לו כך שנתפס למינות. [והיינו משום דאין חושדין למי שאין בו כדאיתא **במועד קטן** (יח:)]

כא גמ' **דימוס אתה, פירש רש"י** דדימוס היתה שם יראתו ונשבע בה. **ותוס' ד"ה דימוס**, פירשו דדימוס לשון רחמים ונשבע ברחמי עבודה זרה שלו. **והראב"ד** פירש, דדימוס לשון פטור, שהוא לשון הפקר, ודוגמתו באגדה ויחננו במדבר נתנה תורה בדימוס בפרהסיא ובמקום הפקר.

דף יז ע"א

א גמ', **מהו לעשות הימנו בית הכסא לכהן גדול**. כתב **הראב"ד**, דמה שנסתפק היינו בקבלה האבנים באתננה, אבל מעות דאתנן מותר לקנות בהם אפילו קרבן.

ב גמ', **שם. היעב"ץ** העיר, אמאי נסתפק בשל כהן גדול ולא בבית הכסא סתם שהיה בהר הבית כדאיתא **בתמיד** (פ"א מ"א).

ג גמ', **ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק וכו'**. פירש **המהרש"א** **בחיודשי אגרות**, הזהיר הכתוב להרחיק כדי שלא יהנה וימשך אחריה והרי נהנה והבין שכששאל ממנו ולא השיב לו כלום, היה צריך "להרחיק ולא לישמוע ממנו תשובתו".

ד תוס' ד"ה מהו, נראה דלאו מדאורייתא קא בעי דפשיטא דשרי. אמנם דעת **הראב"ד** דהספק מדאורייתא דבכל העזרה אסרו מריבויה, וקודש הקדשים לאו דוקא.

ה גמ', **מנשק להו לאחתיה**. פירש **היעב"ץ**, מפני שהיו מגדלות אותו, ונישקן מהכרת הטוב.

ו גמ', **אבי ידיהו ואמרי לה אבי חדיהו**. דייק התורת חיים דמדלא נקטה **הגמ'** אידיהו ואחדיהו משמע דלא הוה מנשק להו על היד ועל החזה גופייהו אלא על המלבוש שמכניסין בו היד, והחזה. והיינו דנקט עולא

יב גמ', **שם**. פירש **בחיודשי הריטב"א** דכאן חזרה הגמ' לעיקר בעיין, ושאלה איך אפשר להסתפק בהא לענין שור פטם הא לא חזי למלאכה, אפילו כי משהו ליה. והוכיח רב אשי מדאמר ליה זבידא "בר תורין משהינן ליה ועבדינן ביה מלאכה על חד תריין", פירוש, ומשום הכי מבעיא לן אי חיישינן דילמא משהו ליה. דהיינו דרב אשי לא פשט בעיין לחומרא, חדא, דלא מוכח לישנא דגמ' כן, ותו, וכי משום דאי משהו ליה עביד מלאכה על חד תריין פסיקא לן מילתא, דהאי גברא לחרישה בעי לה, הא ודאי אכתי איכא למימר דלאכילה דהשתא בעי לה ולא לשהויה. וסיים דכן נראה דעת **הרב הנשיא רבינו מאיר הלוי**, והוא הנכון. אמנם **בחיודשי הרשב"א** כתב דלמסקנא דגמ' שור פטם, אף דסתמא לשחיטה קאי, אסור למכור משום דמשהו ליה מהאי טעמא דאמר רב אשי בשם זבידא. אבל הוסיף, דהיינו דוקא לסתם גויים דזביני לרדייא ולנכסתא, אבל לטבח דרובה לשחיטה זבין, אי נמי לגוי דאית ליה סעודה, יכול למכור ואפילו שור שאינו של פטם כעובדיה דרב הונא דלעיל. והביא שהר"ף השמיטה מהלכותיו ולא ידע טעם לדבריו. אמנם **הר"ן** (ה' מדפי הר"ף) כתב, **דהרמב"ם** (פ"כ מהלכות שבת ה"ד) פסק לחומרא, ואסר בשור פטם אף דהוי ספק דרבנן, משום דלא לחינם אמר ר' אשי דעביד על חד תריין, אלא לומר דסבירא ליה דאסור. וכן משמעות **הר"ף** שהשמיטה מהלכותיו, **ומשמע דהוא סתם שור דאסור**.

יג מתני', **אין בונין עמהם בסילקי וכו'**. פירש **רש"י** **בד"ה בסילקי**, לשון טירה וכו' ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת. **וברש"י ד"ה בימה, בתוה"ד** כתב, והיו עושין אותו לדחוף משם איש ולהמיתו וכדי שלא יתפס ישראל שם כו'. **המאירי**, הוסיף לפרש, ד"בסילקי" הוא בית גבוה ועליו "הבימה" הגבוהה, ומפילים אותו מהבימה שעל הבסילקי. והוא עצמו פירש, דבסילקי פירושו מדרגות, והוא שם כולל על כל הגרדום וכו' (כפירוש הגמ' עמוד ב') ו"גרדום" הוא המדרגה התחתונה שבה יושב השוטר ושומע טענות בעלי הדינים, שישבו על הקרקע, והשוטר מספר טענותיהם לסופר היושב מעליו במדרגה הנקראת "אצטדיא", והסופר כותבם, ומוסר הכתב לשופט היושב במדרגה מעליו הנקראת "סרטיא", והוא גומר את הדין ומוסרו לפקיד היושב מעליו במדרגת "בימה" ומבצע הדין.

יד רש"י **בד"ה בימה, בתוה"ד**, והיו עושין אותו לדחוף משם איש ולהמיתו וכדי שלא יתפס ישראל שם כו'. משמע מרש"י דהאיסור מחשש שישראל יתפס שם, אמנם **בחיודשי הריטב"א** כתב, דאף בלא ישראל אסור משום גויים. עוד כתב דמשמע מרש"י, דהחשש הוא דוקא פיקוח נפש, ופליג וכתב, דהאיסור אף משום נזק ממונות שיוציאו שלא כדין. **והמאירי** נראה דפירש שיטת רש"י דהאיסור רק מטעם נפשות, משום דלענין ממון "דינא דמלכותא דינא", ופליג וכתב, דהיינו דווקא בדברים שהם צורך המלכות כגון מיסים וארונות, אבל חוקי משפטיהם ודאי לא נאמר בהו דינא דמלכותא דינא, כדאיתא **בבבא קמא** (ק"ג): דישאל המעיד בערכאות הוי מפסיד ממון האחר דהם מוציאין ממון שלא כדין. **ובנמוקי יוסף** כתב תרי טעמי לאיסור חדא משום לפני עור, וחדא משום שלא יזוקו בהם ישראל. [נשמא יש לומר דמהאי טעמא סבר הריטב"א דדינא דמתניתין נמי כשדנים גוים. (ש.מ.)].

טו בא"ד, שם. אמנם **הרמב"ם בפירוש המשניות** פירש, בסילקי וגרדינן ואצטדיא ובימה כולן תארי כסאות ואצטבאות שעושין לכבוד עבודת כוכבים ובשבילה.

טז גמ', **חיה גסה הרי היא כבהמה דקה וכו'**. פירש **הארחות חיים** (הלכות שחיטה ס"ד), משום דתרווייהו קלות התנועה הם ואין ראייה מפשיטה לחוד דיש בה חיות, דשמא משום שקלה להתנועע פשטה, אך בגסה שהתנועה קשה לה אם פשטה ודאי מוכח דיש בה חיות, ומה שלא אמרו דעוף שהוא קל להתנועע כבמה דקה, משום שאין כח חיותו גדול ואם היה חולה אף למעט תנועה לא היה בו כח, לפיכך דינו כגסה דאם רפרף מעט בכנפו או

היה איסור ללכת על יד בית עבודה זרה, וודאי היו צריכים ללכת שם ולא ליד הזונות, ובעל כרחך דאסור לילך ליד בית עבודה זרה, ומשום הכי העדיפו ללכת ליד בית הזונות.

(ג) בתוה"ד, משום דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה. כתבו המהרש"א והמהר"ם, דלא דק, דלאו מהאי קרא דריש ליה, ואלא מ"הרחק מעליה דרכך", וכיון דהכא מייירי בפתחי בית עבודה זרה וזונות נקט לקרא דפתח.

(יד) גמ', אשריך שנתפסת על חמשה דברים. פירש הבן יהוידע, דכיון שעלילה אחת היתה דליסטים הוא, ידע שינצל דיוכח דהמלשין שיקר.

(טו) גמ', כל העוסק בתורה כו' כתב המהרש"א בחידושי אגדות, דפירוש כמי שאין לו אלוה כו'. היינו כאילו אין לו אלוה להצילו, שאין לו אלקי אמת (ח"ו), דמדותיו של הקב"ה גמ"ח ועל האדם לילך אחר מדותיו.

(טז) מאי ללא אלהי אמת כו'. ביאר הרש"ש על פי מאי דאיתא לעיל (ד:): דאמת זו תורה, שנאמר "אמת קנה ואל תמכור". כלומר, לאותם שיש בהם אמת בלבד אין אלוקים להגן. והמהרש"א בחידושי אגדות הקשה, דמשמע שהיה שם מיהת עסק התורה, ואם כן איך בסיפיה דהאי קרא כתיב "וללא תורה". וכתב דיש לישב דלצדדין קאמר קרא, דאותן ימים רבים חלוקים היו, חלקם ללא אלקי אמת, דהיינו שהיו עוסקין בתורה, אבל לא היו עוסקין בגמילות חסדים, וחלקם גם תורה לא היה להם כדכתיב בסיפא דקרא "וללא תורה".

(יז) תוס' ד"ה מעות, בתוה"ד, ונוכח שהם של מגבית פורים וכו'. ובתוס' רבינו אלחנן הקשה, איך עשה כן הא אמרו בכתובות (קו:): אין משתכרין בשל צדקה (כלומר אין לוין משל צדקה כדי שיהיו מזומנים לו ליתן לענים מיד). ותיירץ, דהיו בידו מעות אחרים מזומנים ליתנם לשל פורים.

(יח) גמ', אמרו לו הי דשתיא הי דערבא. הביא היעב"ץ, דבכתובות (סד:): אמרו דבשל צמר של שתי דק ושל ערב עבה.

(יט) רש"י ד"ה עבדך לחירות, והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית. הקשה היעב"ץ, דאדרבה המשחרר עבדו עובר בעשה ד"לעולם בהם תעבודו", ופירש דהם חשבו שאין בזה איסור. נדהיינו דעביד לה ממידת רחמנות שהיא דת יהודית]. ובתורת חיים כתב, דנראה שגזרו על כך לפי שרצו למעט ולבטל את המצות מישראל, ועבד היוצא לחירות מתחייב בכל המצוות.

"קריבה בעלמא אסור" דאפילו בכהאי גוונא דעביד הרחקה קצת אסור. (ז) גמ', סחור סחור לכרמא לא תקרב. פירש התורת חיים, דהא דאמרה הגמ' ד"סחור סחור לכרמא לא תקרב" אין משמעוהו שלא יקרב אל תוך הכרם, אלא ילך סביבו סחור סחור מבחוץ, דאם כן מה משמשעות "לכרמא לא תקרב" דהוה ליה למימר "לתוך כרמא לא תלך" אי נמי "בכרמא לא תלך", ועוד, דאם כן "לך לך סחור סחור" תרתי למה לי, אלא משום דכל היכא דכתיב "סביב" מתרגמינן "סחור סחור" שהוא שהוא מהתיבות הכפולות כמו "ירקק אדמדם". דהיינו דאמרינן לנויר שילך לו מן הכרם, וירחיק עצמו ממנו בתכלית הריחוק דאפילו סחור סחור לכרמא, דהיינו סביב הכרם לא יקרב, דאפילו קריבה בעלמא אסור. ועיין בהמשך דבריו מה שהאריך לפי זה לאסור הריקוד עם הכלה באחיות בגד.

(ח) רש"י ד"ה לא ישובון, בסוה"ד, וזו גזירת המלך עליהם למות. פירש המהרש"א בחידושי אגדות, דלטובתם היא שלא יחיו ויכשלו שוב בחטא דמינות משכא, משום הכי מתים ויוצאין נקיים מהעולם. ובהגהות רבי גדליה ליפשיץ משמע, דהמיתה מכפרת להם על עוונותיהם.

(ט) תוס' עד שאנו, לא השיבו לו כך וכו'. כתב בריטב"א, דאמר לעצמו אם אלך להרים וגבעות הם עצמם צריכים לבקש רחמים אם היה להם פה, וכן פרק שירה שהעופות והחיות מקלסין, לא שהם אומרים כן, אלא שאם היה להם פה היו אומרים כן.

(י) גמ', הרים וגבעות בקשו עלי רחמים וכו'. פירש המהרש"א בחידושי אגדות, שחש שימות על ידי תשובתו וביקש שיבקשו עליו רחמים שלא ימות ויתקיים כמוהם בעולם, ואמרו לו שלא ידאג ממה שיאבד מהעולם הזה דכולו עולם הכליה וההפסד וכולם ימותו, כדכתיב הנה ההרים ימוש וכו'.

(יא) גמ', בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת. פירש העיון יעקב, דדוקא רבי בכה, משום שהיה מיוסר תליסר שנין בצמירתא ושבע בצפידנא, וקונן על עצמו שהוא מתכפר ביסורים של הרבה שנים והוא נתכפר ביסורים של שעה אחת.

דף יז ע"ב

(יב) תוס' ד"ה ניוול אפיתחא, מכאן יש ללמוד וכו'. פירש המהר"ם, דאם לא

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרה היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומית בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124